

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

REVŠČINA V EVROPSKI UNIJI

Ljubljana, september 2004

ŠPELA OGRIN

IZJAVA

Študentka Špela Ogrin izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom prof. dr. Janeza Malačiča in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____

Podpis:

KAZALO

1. UVOD	1
2. KAJ JE REVŠČINA?	2
2.1. DEFINICIJA POJMA	2
2.1.1. Absolutna in relativna revščina	2
2.1.2. Objektivna in subjektivna revščina	3
2.1.3. Invidualna in gospodinjska revščina.....	4
2.1.4. Vidna in nevidna (skrita) revščina.....	4
2.2. MERJENJE REVŠČINE	4
2.2.1. Metode Eurostat-a za merjenje revščine.....	5
2.2.3. Indeks HPI-2.....	6
2.2.4. Novi pristopi k merjenju revščine	6
2.3. REVŠČINA IN SOCIALNA IZKLJUČENOST	6
3. REVŠČINA IN EVROPSKA UNIJA	8
3.1. REVŠČINA V BOGATIH DRŽAVAH?	8
3.2. NASPROTJE: SEVER - JUG.....	9
3.3. STANJE	10
3.3.2. Revščina v EU	13
3.3.3. Stopnje trdovratne revščine v EU	15
3.3.4. Starostno obdobje in revščina.....	16
3.3.5. Vrsta zaposlitve in revščina.....	17
3.3.6. Vrsta/tip gospodinjstva in revščina.....	18
3.4. ŠIRITEV EU IN REVŠČINA V NOVIH ČLANICAH.....	19
4. VZROKI ZA REVŠČINO V EVROPSKI UNIJI	21
4.1. BREZPOSELNOST	22
4.1.1. Dolgotrajna brezposelnost in revščina.....	24
4.2. NIZKO PLAČANI DELAVCI.....	26
4.2.1. Dohodkovna neenakost.....	26
4.2.2. Nizko plačani delavci v EU	28
4.3. POMANJKANJE USTREZNIH UKREPOV NA TRGU DELA.....	30
4.4. BREZDOMSTVO	31
4.5. MANJ RAZVITA GEOGRAFSKA OBMOČJA	31
4.6. SLABA DOSTOPNOST DO DELA ZA MLADE.....	32
5. DEJAVNOST IN UKREPI EU ZA BOJ PROTI REVŠČINI	33
5.1. SOCIALNA POLITIKA	34
5.2. IZOBRAŽEVANJE IN PREKVALIFIKACIJE	35
5.3. POMOČ PRI VKLJUČEVANJU V DRUŽBO	36
6. STANJE V SVETU	37

7. SKLEP	37
LITERATURA.....	39
VIRI.....	40

1. UVOD

*»Največje zlo in najbolj grozen zločin vseh zločinov je revščina.«
(George Bernard Shaw)*

Revščina je v sodobnem svetu med najpomembnejšimi in najpogosteje obravnavanimi temami, saj povzroča socialne in druge probleme: kriminal, bolezni, brezdorstvo ipd., kar negativno vpliva na splošne življenjske razmere in človekovo blaginjo. Reševanje tega problema je zato neizogibno v vsaki družbi in ima pomembno vlogo pri načrtovanju prihodnjega razvoja posameznih držav. Milijoni ljudi po svetu živijo v revščini, ki si jo prebivalci razvitih držav težko predstavljamo. Tudi v začetku enaindvajsetega stoletja tako ostaja pomembna naloga oblasti, da zagotovi dostojno življenje vsakemu posamezniku. Pri tem pa ne smemo prezreti, da je za dostojno življenje najprej odgovoren vsak sam.

Tako je splošno stanje v svetu, kako pa je v Evropski uniji? O tem bo govorilo pričujoče diplomsko delo. Največji del je posvečen petnajsterici pred zadnjo širitvijo, nekaj pozornosti pa je namenjene tudi novim članicam in posebnostim, ki jih prinašajo. Zavedati se je treba, da je revščina v Evropi specifična, saj ne gre za vprašanje osnovnega preživetja ljudi, ampak je problem širši: zaradi slabih materialnih pogojev je posameznikom oteženo ali celo onemogočeno sodelovanje in vključenost v družbo. Dejstvo je, da v državah Evropske unije zelo malo ljudi, če sploh kdo, preživi z enim dolarjem na dan – tako je namreč definirana absolutna revščina v svetovnem merilu.

Prvo poglavje je namenjeno razlagi samega pojma revščina, metod merjenja revščine in podrobnejši obravnavi socialne izključenosti, ki je v povezavi s samim izrazom revščina pogosto prisotna v novejši strokovni literaturi. Sledi preverjanje splošno znane trditve, da je jug Evrope že od nekdanj revnejši kot sever – zakaj? V naslednjem poglavju začnemo analizo samega stanja na ravni Evropske unije in v posameznih državah članicah: kako visoke so stopnje revščine, kje so najvišje in kje najnižje, kakšno je povprečje za celotno unijo, kako se stopnje revščine gibljejo po letih, katere spremenljivke določajo stopnje revščine v posameznih skupinah prebivalstva, kakšen vpliv imajo strukturne spremembe, ki jih je prinesla moderna doba s svojimi vedno večjimi zahtevami in priložnostmi. Pomembno vprašanje je, kaj po zadnji širitvi na področje revščine in socialne izključenosti prinašajo nove države. V nadaljevanju sledi razlaga vzrokov za revščino v Evropski uniji – predvidevamo, da je največji vzrok visoka brezposelnost. Posebna pozornost je namenjena dolgotrajno brezposelnim posameznikom in nizko plačanim delavcem, katerih število v zadnjih letih v nekaterih zahodnoevropskih državah narašča. Na koncu diplomskega dela je predstavljena tudi dejavnost za boj proti revščini in socialni izključenosti. Nove oblike revščine, ki se kažejo, so namreč velik izziv za oblikovanje ustreznih politik, da bi se v prihodnjih letih revščina izkoreninila, kot je bilo to ambiciozno zastavljeno na zasedanju Evropskega sveta 2000 v Lizboni.

2. KAJ JE REVŠČINA?

Najbolj splošen vidik revščine je revščina v smislu materialnih življenjskih pogojev oz. pomanjkanje dobrin za zagotovitev družbeno sprejemljive, dostojne življenjske ravni. Vendar pa je revščina zelo zapleten, spremenljiv in večplasten pojav. Število revnih v neki državi je odvisno predvsem od dosežene stopnje razvitosti, gospodarske strukture in neenakosti v razdelitvi, zato mora na področje revščine posegati država s svojimi regulacijskimi mehanizmi.

Stopnja revščine predstavlja povprečje za celotno prebivalstvo in zato ne pove konkretno, kdo je reven. Zato se stopnje revščine ugotavljajo za posebne skupine prebivalstva, npr. družine, mlade, starejše, revščino v mestih in na podeželju ipd. Poznamo različne definicije, razlage in kazalce, merjenje pa je zapleteno in lahko pomeni velik problem. Za ugotavljanje, zniževanje oz. politiko obvladovanja revščine je torej potrebno dobro razumevanje pojava.

2.1. DEFINICIJA POJMA

Znanih je kar nekaj definicij pojma revščina, vendar pa je za EU¹ najpomembnejša naslednja, ki jo je 19. novembra 1984 sprejel Svet Evrope:

»Revne so osebe, družine in skupine oseb, katerih sredstva (materialna, kulturna in socialna) so tako omejena, da jim onemogočajo minimalno sprejemljivo življenje v državi, v kateri živijo.«

Na podlagi te definicije lahko sklenemo, da² :

- se pojem revščine ne nanaša le na posameznika ali družino, ampak tudi na določene dele prebivalstva in na določeno življenjsko obdobje;
- se ne upošteva samo denarni vidik revščine, ampak tudi drugi kazalci pomanjkanja;
- da revščina pomeni izključitev iz minimalno sprejemljivega načina življenja v določeni družbi. Oseba z isto življenjsko ravni je namreč lahko v določeni državi revna, v neki drugi pa ne. Zato ločimo absolutni in relativni koncept revščine ter še nekatere druge.

2.1.1. Absolutna in relativna revščina

Absolutna revščina je pomanjkanje osnovnih dobrin in storitev, ki so nujno potrebne za zadovoljitev minimalnih potreb (hrana, stanovanje, obleka ipd.) oz. za preživetje. Kaže delež tistih, ki živijo pod mejo pomanjkanja. Le-tega ugotovimo tako, da določimo temeljne oz. minimalne potrebe družbe v določenem obdobju. To ti. košarico dobrin ovrednotimo s cenami in

¹ Pojem EU bo uporabljen v večini primerov, ko bo govora o Evropski uniji ali državah članicah, čeprav se je EU v preteklosti spreminjala po obsegu in imenu.

² Program boja proti revščini in socialni izključenosti, 2000, str. 15.

dobimo prag revščine, ki določa, katera oseba je revna. Lahko ga definiramo z naslednjo enačbo (Gaffikin, Morrissey, 1992, str. 34):

$$Y = (1 + h) p x$$

Y – dohodek, ki je potreben, da oseba živi v normalnih življenjskih razmerah

x – košarica nujnih dobrin in storitev

p – cene nujnih dobrin in storitev

h – delež dohodka, ki je namenjen zadovoljevanju nenujnih potreb

Celotni stroški košarice v tržnih cenah so absolutna meja revščine, ki ni odvisna od ravni in porazdelitve dohodka prebivalstva neke države. Absolutni vidik revščine ni najbolj primeren za analizo v državah EU, saj ključni izziv ni doseganje minimalnih standardov življenja, kot je to značilno za manj razvite dele sveta, ampak razdeliti korist od gospodarskega razcveta med vse prebivalstvo (Joint report on social inclusion, 2003, str. 19), pa tudi mnenja o minimalni sprejemljivi življenjski ravni se med posameznimi državami članicami zelo razlikujejo (Dennis, Guio, 12/2004, str. 2).

Relativna revščina je definirana kot življenjska raven, ki je pod tisto, ki jo ima večina prebivalstva v določeni državi oz. kot stanje relativnega pomanjkanja. Gospodinjstvo, ki ima dovolj visok dohodek, da zadovolji vse osnovne potrebe, je po relativnih merilih lahko revno, če si ne more privoščiti proizvodov in storitev, ki so običajne v skupnosti, v kateri člani gospodinjstva živijo, pa sicer niso nujno potrebne. Potrebe, ki jih posameznik ali družina mora zadovoljevati, da je lahko enakovreden član moderne družbe, so torej določene bolj v socialnem kot fizičnem smislu.

Meja za relativno revščino je ponavadi višja kot za absolutno, ker je bila oblikovana za čas gospodarske rasti in s tem upadanja absolutne revščine. Bolj kot dejansko revščino kaže neenakost znotraj posamezne družbe (Room, 2001, str. 39). Določena je lahko na osnovi razdelitve dohodkov ali izdatkov prebivalstva in se spreminja zaradi sprememb v porazdelitvi teh dohodkov. Najbolj razširjena metoda za določitev relativne meje revščine, ki se uporablja tudi za mednarodne primerjave, je določen odstotek od povprečja ali mediane dohodka vseh gospodinjstev. Osebe ali skupine oseb, katerih sredstva ne dosega te meje, živijo v relativni revščini.

2.1.2. Objektivna in subjektivna revščina

Definiciji absolutne in relativne revščine temeljita na preučevanju načina življenja različnih skupin prebivalstva, ki ga izvajajo raziskovalci javnega mnenja – kar zagotavlja objektivnost. Vendar pa to lahko pomeni, da je na ta način meja revščine postavljena nerealno, saj je možen

vpliv človeškega dejavnika na oblikovanje košarice dobrin. Zato obstajajo tudi raziskave subjektivnega doživljanja revščine, ki povečajo demokratičnost in pravilnost odločitve, kaj se pojmuje kot revščina. Izvajajo se v obliki vprašanj posameznikom, npr. »katere dobrine so za vas nujne« ali »kolikšen dohodek bi potrebovali za normalno življenje«. Potrebno je upoštevati dejstvo, da je stopnja zadovoljstva oziroma ocena materialnega stanja anketiranca odvisna od njegovih subjektivnih pričakovanj.

Anketa Eurobarometra, ki se izvaja v vseh državah članicah EU, pomembno prispeva k ugotavljanju, kakšno je splošno dojemanje in doživljanje revščine prebivalcev posameznih držav članic. Hkrati pa omogoča preverjanje učinkovitosti delovanja politik v boju za zniževanje revščine. Z vidika posameznika je najbolj pomembno, kako sam ocenjuje svoj položaj oz. kako sam dojema revščino in socialno izključenost. Prav zaradi te subjektivne informacije ima ta metoda določeno prednost pred drugimi, ki izhajajo iz objektivnih kazalcev (izdatki, dohodki).

2.1.3. Invidualna in gospodinjska revščina

Enota preučevanja je lahko posameznik ali gospodinjstvo. Pri tem se lahko zgodi, da pride do nasprotujočih si rezultatov, ko se npr. pokaže padec števila gospodinjstev, ki živijo v revščini, vendar pa naraste število revnih posameznikov, kot se je to zgodilo na Irskem v obdobju 1973-1980. V Veliki Britaniji pa se je vlada odločila, da bo enota novih statističnih analiz samo gospodinjstvo in s tem požela kritike zaradi podcenjevanja števila revnih posameznikov (Room, 2001, str. 43).

2.1.4. Vidna in nevidna (skrita) revščina

Obstaja značilna skupina »skrito revnih«, ki niso vključeni v sistem socialne pomoči zaradi različnih vzrokov, predvsem strahu, sramu ali nevednosti. V Nemčiji npr. leta 1979 polovica upravičencev socialne pomoči ni dobivala, ker je niso zahtevali (Room, 2001, str. 45).

2.2. MERJENJE REVŠČINE

Prvo raziskavo o revščini je leta 1899 v Yorku (Velika Britanija) opravil Seebohm Rowntree, bolj intenzivno preučevanje pa se je začelo v šestdesetih letih prejšnjega stoletja, ko je zaradi boljše dostopnosti podatkov postalo redno in se nadaljuje do danes, ko spet narašča skrb razvitih držav za reševanje problema revščine v manj razvitih državah. Petdeseta in šestdeseta leta prejšnjega stoletja je zaznamovala visoka gospodarska rast, kar je vzpodbudilo oblikovanje kazalcev družbenega razvoja ter analizo življenjske ravni posameznika.

Revščina med različnimi skupinami prebivalstva ni porazdeljena enakomerno. Je odraz nihanja gospodarskih tokov ter negativnih posledic, ki jih imajo na blaginjo posameznika. Status zaposlenosti ni absolutna zaščita pred revščino, pomemben spremljevalec revščine je tudi

bivanjski vzorec (družina ali samsko bivanje). Določiti mejo med revnimi in nerevnimi je zapleteno, saj različnost življenjskih stilov in okusov ter že sama relativnost pojava to otežuje. Vrzel revščine meri dohodek, ki bi bil potreben, da bi vsakega posameznika, ki ima dohodek pod mejo revščine, dvignil na raven meje revščine. Je torej razlika med mejo revščine in dohodkom revne osebe (Senjur, 1993, str. 382).

Ugotavljanje deleža revnih prebivalcev v določeni družbi ni le metodološko vprašanje, ampak v določeni meri tudi politično. Metode za določanje prebivalcev, ki ne dosegajo običajne življenjske ravni, se namreč ne razlikujejo le med posameznimi družbenimi okolji, ampak tudi med različnimi analitiki, ki imajo svoje predstave o tem, kaj bodo s pridobljenimi podatki počeli. Zato je merjenje revščine zelo zapleteno - težko jo je definirati in meriti. Države uporabljajo različne koncepte, definicije in načine merjenja. Naslednja težava je v tem, da se z različnimi metodami različne skupine ljudi opredeli kot revne. Celotne definicije o absolutni revščini so lahko različne, saj se »absolutno nujni preživetveni stroški« glede na različne družbe razlikujejo. Molly Orchansky je pri oceni le-teh izhajala iz stroškov za prehrano in ugotovila, da ni enotnega, splošno sprejemljivega koncepta življenja. Še večja protislovja pa nastopijo, ko želimo revščino opredeliti z objektivnimi ali subjektivnimi kriteriji. Prišlo pa je tudi do izboljšav objektivnih kazalcev merjenja osnovnih človekovih potreb, do poskusov izmeriti življenjsko raven na makro ravni, na ravni družbe in celo upoštevati primerjalno mednarodno perspektivo. Avtorji poskušajo določiti najmanjši skupni imenovalac najbolj osnovnih človekovih potreb, s katerim se morajo strinjati tudi najrevnejši in avtoritarni politični sistemi (Novak, 1994, str. 34-39).

2.2.1. Metode Eurostat-a za merjenje revščine

Za Eurostat sta bila značilna dva načina merjenja revščine: na osnovi porabe oz. izdatkov gospodinjstev in na osnovi dohodkov gospodinjstev. Vse države EU so v 90.-ih letih pod vodstvom Eurostat-a začele izvajati anketo ECHP (European Community Household Panel), ki je edini vir primerljivih podatkov o stanju revščine v državah EU. Temelji na standardiziranem anketiranju gospodinjstev in posameznikov. Izvaja se več let zapored na istih izbranih skupinah, ne zajema pa brezdomcev in drugih težko dosegljivih skupin. Gre še vedno za objektivni, relativni koncept revščine, vendar pa meja revščine ni več določena s petdesetimi odstotki povprečnih izdatkov, ampak šestdesetimi odstotki mediane³ razpoložljivega dohodka. Enota opazovanja je oseba in ne več gospodinjstvo. Vsaki osebi v gospodinjstvu se pripiše enak ekvivalentni dohodek⁴, izračuni pa še vedno temeljijo na modificirani OECD lestvici. Anketo

³ Prednost mediane je, da nanjo ne vplivajo ekstremno visoke ali nizke vrednosti. Izbira meje revščine pri 60% mediane nacionalnega ekvivalentnega dohodka je običajna, ocenjujejo pa se še stopnje revščine pri treh mejah: 40%, 50% in 70% mediane ekvivalentnega dohodka. Razlog je v tem, da je dejansko stanje revščine odvisno od razdelitve dohodka okoli meje revščine, določene s 60% mediane. Npr. če veliko oseb prejema dohodek v višini tik pod (nad) mejo 60%, bo stopnja revščine, določena s 50% (70%) mediane dohodka, veliko nižja (višja) kot stopnja revščine pri 60% mediane dohodka (Dennis, Guio, 16/2004, str. 3).

⁴ Ekvivalentni dohodek je razmerje med dohodkom gospodinjstva in številom ekvivalentnih članov v gospodinjstvu. Za izračun lahko uporabimo dve lestvici in s tem upoštevamo velikost in sestavo gospodinjstva (Poročilo o človekovem razvoju – Slovenija 2000-2001, str. 101-103):

- OECD lestvica, ki pripisuje prvemu odraslemu članu utež 1, drugemu odraslemu članu utež 0,7 in otroku, mlajšemu od 14 let, utež 0,5

ECHP bo v prihodnosti nadomestila statistika EU o dohodkovnih in življenjskih pogojih - EU-SILC (Dennis, Guio, 16/2004, str. 11).

2.2.3. Indeks HPI-2

HPI (Human Poverty Index) je kompleksna multidimenzionalna mera revščine, ki so jo razvili v Združenih narodih. Vsebuje in povezuje informacije o stanju pomanjkanja v štirih temeljnih razsežnostih človeškega življenja – dolgo in zdravo življenje, znanje, dohodkovna preskrbljenost in socialna vključenost. Ta področja so enaka tako za dežele v razvoju (HPI-1) kot tudi za razvite, industrializirane države. Razlikujejo se le kazalci za merjenje posameznih spremenljivk – zaradi pomanjkljivih podatkov in da se pokaže realno stanje v državah.

HPI-2 je torej mera za revščino v razvitih državah. Ugotavlja:

- odstotek novorojenčkov, ki ne bodo dočakali 60. leta
- odstotek funkcionalno nepismenih odraslih oseb
- posledice dohodkovne revščine (porazdelitev dohodka)
- dolgotrajno brezposelnost

2.2.4. Novi pristopi k merjenju revščine

Xavier Sala-i-Martin (2002) povprečni dohodek člana gospodinjstva izračuna s pomočjo celotnega bruto domačega proizvoda države. Za porazdelitev dohodka znotraj posamezne države uporablja podatke, ki jih posamezne države posredujejo svetovni banki, oz. podatke nacionalnih statističnih uradov. Rezultati, dobljeni na podlagi njegove metode, kažejo drugačno sliko revščine kot tradicionalne metode merjenja. Število revnih, ki razpolagajo z manj kot 1 dolarjem na dan, je skoraj za polovico manjše. Ekonomisti Svetovne banke novemu konceptu nasprotujejo⁵. Po njihovem mnenju BDP vključuje veliko več kot samo potrošnjo gospodinjstev: npr. investicije in vladne izdatke. Zato naj bi bile ocene Sala-i-Martina o razširjenosti svetovne revščine neupravičeno popravljene navzdol.

2.3. REVŠČINA IN SOCIALNA IZKLJUČENOST

Pojmovanje revščine in socialne izključenosti je različno. Natančna opredelitev je težavna, odvisna predvsem od subjektivnega mnenja posameznika. Zaradi naraščanja stopnje revščine v osemdesetih letih prejšnjega stoletja so politiki in raziskovalci izrazili bojazen, da bi dolgotrajna revščina v določenem prostoru prerasla v socialno izključenost, ki je širši in bolj kompleksen

- modificirana OECD lestvica, ki pripisuje prvemu odraslemu članu utež 1, drugemu odraslemu članu utež 0,5 in otroku, mlajšemu od 14 let, utež 0,3.

⁵ Raziskave Svetovne banke temeljijo na anketah gospodinjstev, ki se izvajajo s pomočjo državnih statistik in so v skladu z mednarodnimi standardi. Zadnje ocene Svetovne banke temeljijo na intervjujih z 1,1 milijona slučajno izbranih gospodinjstev v 100 državah v razvoju. Ankete tako pokrivajo 93 odstotkov prebivalstva vseh držav v razvoju (Ravallion, 2004, str. 70).

pojmem (Room, 2001, str. 46). Tako pomeni socialna izključenost novejši koncept, ki je plod analiziranja socialne politike in njenih učinkov v družbi.

Tradicionalno je bil pri merjenju relativne revščine poudarek na nizkem dohodku, saj nezadostni denarni viri onemogočajo dostop do osnovnih proizvodov in storitev. Vendar pa se je pri tem zanemariła večplastnost pojava, saj je nizek dohodek samo ena stran revščine in socialne izključenosti: potrebno je upoštevati še druge pomembne vidike kot so zaposlenost, izobrazba, pogoji bivanja, kakovost zadovoljevanja osnovnih potreb in predvsem sposobnost polnega vključevanja v družbo⁶ (Joint report on social inclusion, 2003, str. 19). Zato v sodobni strokovni literaturi redko najdemo sam izraz revščina – pogosteje je uporabljena besedna zveza »revščina in socialna izključenost«.

Socialna izključenost je vezana na koncept državljanstva in socialnih pravic posameznika in jo razumemo kot institucionalen problem oz. problem pomanjkljive ali neustrezne socialno-politične regulacije. Je torej znak nepopolnega zagotavljanja oz. neuresničevanja socialnih pravic državljanov. V širšem smislu pa lahko socialno izključenost razumemo kot neuspešno sodelovanje v enem od sistemov, ki zagotavljajo vključenost državljanov v družbo:

- v sistemu zakonodaje, ki omogoča civilno vključenost – enakopravnost vseh državljanov v demokratični družbi;
- v sistemu trga dela, ki omogoča gospodarsko vključenost – biti zaposlen in imeti določeno gospodarsko funkcijo;
- v sistemu države blaginje, ki omogoča socialno vključenost v ožjem smislu - dostop do socialnih storitev;
- v družini in v sistemu neformalnih mrež, ki omogoča med-osebno vključenost, zagotavlja varnost, družabnost in moralno podporo.

Izključenost oz. nepopolna vključenost v enega od naštetih sistemov še ne pomeni socialne izključenosti v celoti. O le-tej lahko govorimo šele ob izključenosti iz večine ali vseh sistemov.

Različno pojmovanje revščine in socialne izključenosti tako otežuje opredelitev njunega medsebojnega razmerja. Lahko ga opredelimo glede na definicijo pojma in usmerjenost ukrepov socialne politike pri enem ali drugem pojavu. Pri revščini so ukrepi socialne politike usmerjeni na prerazdeljevanje materialnih virov, pri socialni izključenosti pa na zagotavljanje dostopa do ključnih sistemov, institucij in integracijskih mehanizmov oz. na kompenzacijo izključenosti iz pomembnih virov. Iz tega sledi, da je oba pojava treba obravnavati iz različnih zornih kotov in tudi uporabljati različne metode merjenja revščine.

⁶ Raziskave se izvajajo na štirih pomembnih področjih: revščina v finančnem smislu, zaposlenost, zdravje in izobrazba prebivalstva (Dennis, Guio, 12/2004, str. 1). V nadaljevanju se posvečamo predvsem monetarnemu vidiku revščine.

3. REVŠČINA IN EVROPSKA UNIJA

3.1. REVŠČINA V BOGATIH DRŽAVAH?

Nedvomno je eden glavnih razlogov za obstoj revščine nizka raven bruto domačega proizvoda na osebo oz. bolj splošno nizka raven razvitosti gospodarstva. Čim manj je neka država razvita, tem več njenih prebivalcev živi v revščini. Beseda revščina tako najprej asociira na ljudi, ki prosjačijo in so prisiljeni živeti na cesti, predvsem pa na grozljivo lakoto in pomanjkanje v nerazvitih državah. In tu se nam postavi vprašanje, ali je potemtakem sploh smiselno govoriti o revščini v bogatih državah, kot so države EU, ko pa je situacija v državah v razvoju mnogo resnejša? V Evropi malo ljudi, če sploh kdo, živi z manj kot enim dolarjem na dan, kakor je določena meja za absolutno revščino v Združenih narodih. Ali je torej smiselno postaviti mejo revščine tako, kot jo je postavil Eurostat – 60% mediane dohodka v državah članicah EU, ki je nekajkrat tolikšna kot v nerazvitih državah?

Zmotno mnenje je, da v bogatih državah, kamor spadajo tudi države EU, revščina ne obstaja. Od ustanovitve skupnosti se je življenjska raven prebivalstva izboljšala, vendar pa še obstajajo področja z visokimi stopnjami revščine oz. socialne izključenosti. Atkinson (1998, str. 183) ugotavlja, da je odnos med svetovno revščino in revščino v bogatih državah zapleteno vprašanje in da nanj ni mogoče najti popolnega odgovora. Ponuja pa dve možnosti za razlikovanje med njima:

- vrstni red prioritete: Svetovna revščina mora biti zaradi svojih skrajnih pojavnih oblik vedno na prvem mestu obravnave, toda problem revščine v bogatih državah ni nepomemben in mora biti takoj za njo.
- geografski vidik: Dejavnosti za zniževanje svetovne revščine izhajajo iz skrbi za osnovno človeško preživetje, politika za zniževanje revščine v bogatih državah pa upošteva specifičnost prebivalstva: mejo revščine določamo glede na prostor in čas. Koncept socialne izključenosti, ki se sedaj pogosto uporablja v strokovni javnosti, se nanaša na specifično družbo – gre torej za odnos med človekom in okoljem, v katerem živi. Vse to pa ne pomeni, da je revščina prvega tipa prisotna samo v najrevnejših državah: fizično preživetje je lahko problem tudi v razvitih državah.

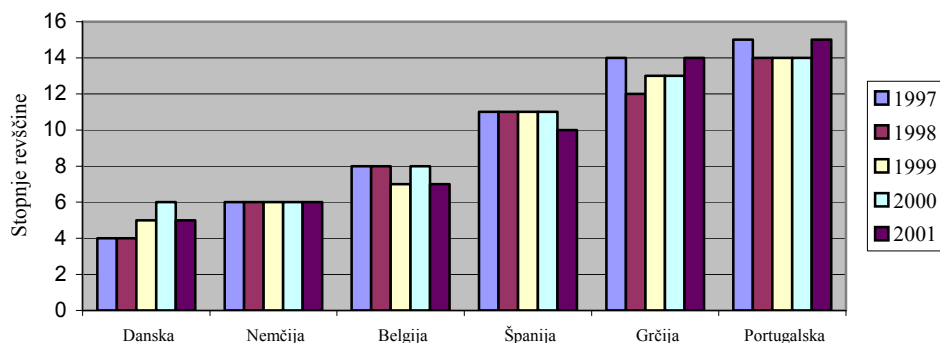
Atkinson omenja »sramotno obtožbo naše družbe«, da se je dvajseto stoletje končalo tako, kot se je tudi začelo, »z berači na ulicah«. Izraža skrb za ljudi, katerim je fizično preživetje sicer zagotovljeno, so pa po družbenih standardih ocenjeni kot revni in so izključeni iz popolnega sodelovanja v družbi. Revščina v Evropi je torej resen problem, kateremu bo EU v naslednjih letih gotovo morala posvetiti veliko pozornosti.

3.2. NASPROTJE: SEVER - JUG

V splošnem velja, da se države z visokim odstotkom prebivalstva pod mejo revščine nahajajo v južnem delu Evrope (Atkinson, 1998, str. 6). Vzroki so naslednji:

- strukturne spremembe v osemdesetih letih 20. stoletja, do katerih je prišlo zaradi vključitve Grčije, Španije in Portugalske v EU, so zmanjšale obseg absolutne revščine, ki je bila skoncentrirana na podeželju. Vendar pa se je zato v mestih povečala ekonomska neenakost in s tem obseg relativne revščine zaradi priseljencev s podeželja;
- proces približevanja posameznih vzhodnoevropskih držav Evropski uniji, v katerem so (nekateri bolj, druge manj) uspele privabiti tuje vlagatelje, ki bi v nasprotnem primeru svoje investicije usmerili v južnoevropske države;
- hitrejša rast prebivalstva v manj razvitih regijah in zmanjšanje možnosti za migracije v bolj razvite⁷;
- šibka gospodarska rast v zahodnoevropskih gospodarstvih, ki so za te države tradicionalno najpomembnejši izvozni trgi;
- zaradi političnih odločitev so se vračali izseljenci, ki so množično migrirali v prejšnjih desetletjih.

Slika 1: Stopnje trdovratne revščine v izbranih državah EU, primerjava sever – jug (%)

Vir: Eurostat, At-persistent-risk-of-poverty rate: Total, 2004.

Iz slike vidimo razliko v stopnjah revščine med posameznimi državami severne in južne Evrope. Največje število revnih prebivalcev so imele Portugalska, Grčija in Španija, najmanjše pa Danska, Nemčija in Belgija. Podatki so za obdobje 1997-2001: prepad med severom in jugom očitno ostaja in se vleče tudi v 21. stoletje.

⁷ V zadnjem desetletju se sicer z demografskimi problemi soočajo tudi nekatere južnoevropske države, to še posebej velja za Italijo.

3.3. STANJE

Revščina torej ni pojav, ki bi bil značilen samo za slabše razvite ali nerazvite države. Vlade evropskih držav so se začele zavedati problemov revščine in socialne izključenosti. V sredini 90.-ih let je okoli 17% vsega prebivalstva EU živel na meji revščine. To je več kot 50 milijonov ljudi, okoli 3 milijone je bilo brezdomcev in več kot 17 milijonov brezposelnih. Podaki kažejo, da se je odstotek revnih v letu 2001 nekoliko znižal in sicer na 15%.

Na tem mestu je potrebno omeniti ti. Lizbonsko strategijo. Marca 2000 so voditelji držav EU v Lizboni predstavili desetletno strategijo, s katero naj bi EU do leta 2010 postala najbolj razvito, dinamično in konkurenčno, na znanju temelječe gospodarstvo na svetu, sposobno generirati gospodarsko rast, ki bi omogočala odpiranje novih in kvalitetnejših delovnih mest ter povečevala socialno kohezijo (Social Policy Agenda, 2000, str. 3), do leta 2010 pa naj bi se revščina v EU popolnoma odpravila. Ali se štiri leta pozneje EU že približuje zastavljenemu cilju? Glede na podatke, ki jih posreduje evropska statistika, še ne. Stopnje revščine namreč ostajajo na (pre)visoki ravni.

Posebna kampanja proti revščini, ki jo je leta 1998 razglasil Svet Evrope, dokazuje, da so evropske države prepričane o »nujnosti usklajenega sodelovanja v boju proti revščini in socialni izključenosti«. Evropska politika si je za svoj cilj postavila globalizacijo brez revščine in marginalizacije - zavedajoč se njene neizogibnosti, posledic in pa dejstva, da je nemogoče reševati probleme znotraj posameznih držav.

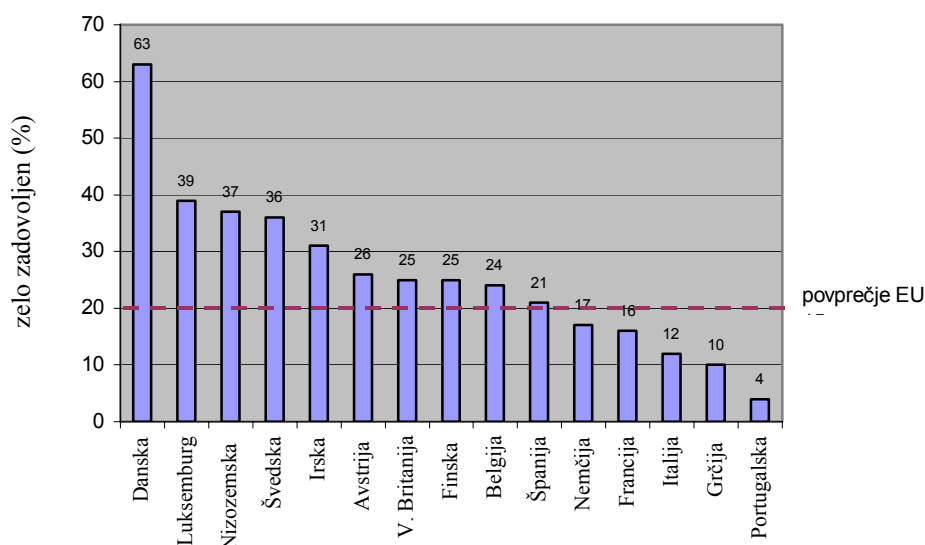
V Evropski socialni listini iz leta 1996 je v 30. členu opredeljena pravica do varstva pred revščino in socialno izključenostjo (Program boja proti revščini in socialni izključenosti, 2000, str. 13):

»Da bi zagotavljale učinkovito uresničevanje pravice do varstva pred revščino in socialno izključenostjo, se pogodbenice zavezujejo, da:

- s celovitim in usklajenim pristopom sprejmejo ukrepe, s katerimi spodbujajo učinkovit dostop predvsem do zaposlitve, nastanitve, usposabljanja, izobrazbe, kulture in socialne ter zdravstvene pomoči osebam in njihovim družinam, ki živijo ali so v nevarnosti, da bi živele socialno izključene ali v revščini;
- ponovno proučijo te ukrepe z namenom, da bi jih po potrebi prilagodile.«

Kot prvi korak k podrobnejšemu pregledu revščine v EU pogledjmo, kako so bili prebivalci posameznih držav članic v splošnem zadovoljni z življenjem v letu 1999. To nam kaže naslednja slika, ki podaja nek splošen, čeprav subjektiven pogled:

Slika 2: Zadovoljstvo z življenjem v EU v letu 1999

Vir: Poročilo o človekovem razvoju – Slovenija 2000-2001, 2001, str. 42.

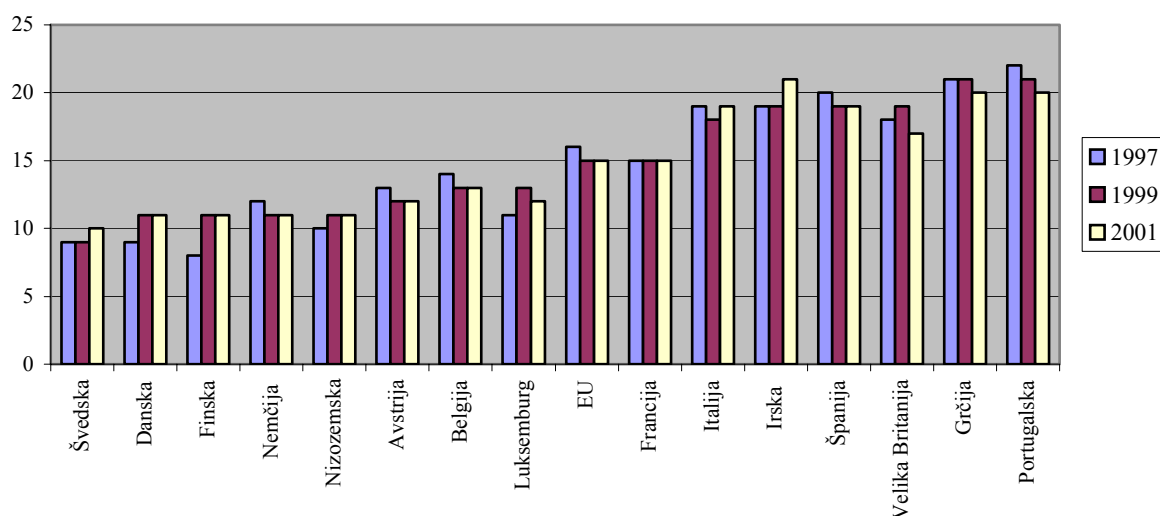
Ko ugotavljamo splošno zadovoljstvo ljudi z življenjem (ki je eden od kazalcev kakovosti življenja⁸), merimo le delež posameznikov, ki se ocenjujejo za zelo zadovoljne. Takih je leta 1999 bilo daleč največ na Danskem (63%). Precej manj, a še vedno relativno veliko jih je bilo v Luksemburgu, na Nizozemskem in na Švedskem, najmanj pa v državah južne Evrope – v Franciji, Italiji, Grčiji in na Portugalskem, kar kaže na že omenjeno tezo o nasprotjih med severom in jugom Evrope in prisotnosti večjih stopenj revščine na jugu. Povprečje za evropsko petnajsterico je v letu 1999 znašalo 20%, za naslednja leta pa je značilen trend rahlega upadanja zadovoljstva prebivalstva.

Splošen vtis o stanju revščine na ravni EU in v posameznih državah članicah dobimo s pomočjo slike 3. Iz nje je razvidno, da stopnje revščine tako za celotno EU kot za posamezne države v splošnem ostajajo na isti ravni – značilne so le majhne spremembe navzgor ali navzdol, za največ dve odstotni točki. V EU je bilo v letu 2001 torej 15% ljudi (okoli 55 milijonov), ki so živeli pod mejo revščine. Stopnje revščine so za posamezne najrevnejše države EU, to so Irska (21%) ter Grčija in Portugalska (20%), dvakrat tolikšne kot v najmanj revnih: na Švedskem (10%), Danskem, Finskem, v Nemčiji in na Nizozemskem (11%).

Ko primerjamo sliko 2 s sliko 3, ugotovimo, da so v splošnem bile v državah, v katerih je odstotek zelo zadovoljnih posameznikov največji oz. višji od povprečja EU, stopnje revščine najnižje oz. nižje od povprečja EU in obratno. Vendar pa pri nekaterih državah povezava ni opazna (Irska, Nemčija, Velika Britanija). Ob večjem odstotku zadovoljnih posameznikov so presenetljivo prisotne višje stopnje revščine.

⁸ Predvidevamo, da podatek vsebuje vsaj grobo informacijo o tem, ali se morebiti anketiranci počutijo revne.

Slika 3: Stopnje revščine v EU v letih 1997, 1999 in 2001 (%)

Vir: Eurostat, At-risk-of-poverty rate after social transfers: Total, 2004.

Da bi podrobneje ocenili omenjeno povezavo, smo ocenili korelacijo ranga⁹. Spearmanov korelacijski koeficient znaša $-0,54$, kar kaže, da je povezava med subjektivno oceno zadovoljstva posameznikov po državah EU in stopnjami revščine v letu 1999 negativna in srednje močna.

Za leto 1998 so bili izračunani indeksi HPI-2¹⁰ za večino držav EU (in še nekatere druge države) in potem rangirani od najnižjega do najvišjega:

Tabela 1: Rangirani indeksi HPI-2 za posamezne države za leto 1998

1 - Norveška	6 - Nemčija	11 - Kanada	16 - Velika Britanija
2 - Švedska	7 - Luksemburg	12 - Italija	17 - Irska
3 - Nizozemska	8 - Francija	13 - Avstralija	18 - ZDA
4 - Finska	9 - Japonska	14 - Belgija	
5 - Danska	10 - Španija	15 - Nova Zelandija	

Vir: Human Development Report, 1998, str. 152.

Med osemnajstimi državami, za katere je bil izračunan indeks HPI-2, ima Norveška najnižji odstotek revščine – 7,3%, ki ji sledita Švedska s 7,6% in Nizozemska z 8,2%. Najvišje stopnje revščine pa imajo ZDA – 15,8%, Irska – 15,0% in Velika Britanija – 14,6%. Rezultati očitno

⁹ Spearmanov korelacijski koeficient: $r_{xy} = 1 - \frac{6 \sum_{i=1}^N (R_{y_i} - R_{x_i})^2}{N(N^2 - 1)}$ (Blejec, 1973, str. 584 – 587).

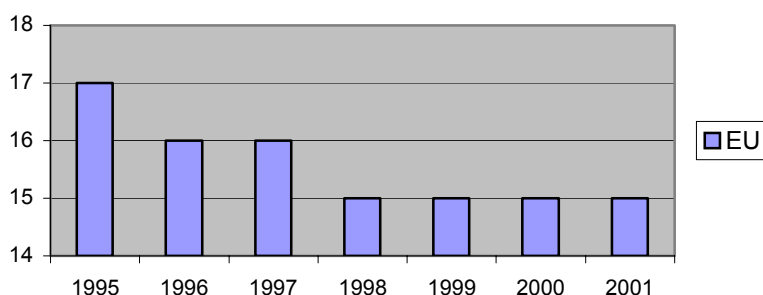
¹⁰ Indeks HPI-2 je podrobneje razložen v poglavju 2.2.

kažejo podobno sliko o stanju in razmerjih med stopnjami revščine za posamezne države v EU, kot jo predstavlja evropska statistika in jo vidimo iz slike 3.

3.3.2. Revščina v EU

Meja revščine je za vsako državo članico EU določena kot 60% mediane nacionalnega ekvivalentnega razpoložljivega dohodka. Na ta način je upoštevana stopnja razvitosti posamezne države in relativni vidik revščine. Od leta 1995, ko je na ravni EU stopnja revščine znašala 17%, je za pojav značilno upadanje (za dve odstotni točki), ki pa se je leta 1998 ustavilo. V letu 2001 je torej 15% prebivalcev EU živel pod mejo revščine. Podatek je izračunan kot tehtano povprečje stopenj revščine držav EU, kjer je vsaki državi pripisana utež, ki predstavlja delež prebivalstva posamezne države v celotnem prebivalstvu EU. V letu 2001 so se stopnje revščine na ravni EU za meji revščine, postavljeni pri 40% in 70% mediane ekvivalentnega razpoložljivega dohodka, gibale med 5% in 23%. Pri meji revščine 50% mediane je stopnja revščine znašala 9% (Dennis, Guio, 16/2004, str. 1-2).

Slika 4: Stopnje revščine v EU v obdobju 1995-2001 (%)

Vir: Eurostat, At-risk-of-poverty rate after social transfers: Total, 2004.

Med državami članicami se stopnje revščine gibljejo zelo različno. Najvišja stopnja revščine v letu 2001 je značilna za Irsko (21%) in najnižja za Švedsko (10%), razlika med njima je torej enajst odstotnih točk. V obdobju 1995-2001 je sedmim državam uspelo znižati stopnje revščine: Avstriji, Belgiji, Grčiji, Italiji, Nemčiji, Portugalski in Veliki Britaniji, najuspešnejša je bila Nemčija (za 4 odstotne točke). Stopnje revščine pa so se zvišale za Finsko, Irsko in Dansko (za 3, 2 oz. 1 odstotno točko). Tabela 2 in slika 5 kažeta stopnje revščine za EU in posamezne države članice v obdobju 1995-2001. Podatki kažejo delež oseb z ekvivalentnim razpoložljivim dohodkom pod mejo revščine, ki je določena s 60% mediane nacionalnega razpoložljivega dohodka - pred in po dodelitvi socialnih transferjev upravičencem. Posamezne države od povprečja EU, ki je v letu 2001 znašalo 15%, odstopajo. Največji odstotek revnih po dodelitvi socialnih transferjev je značilen za Irsko (21%), Grčijo in Portugalsko (20%), Italijo in Španijo (19%), manjši pa za Švedsko (10%), Dansko, Finsko, Nemčijo in Nizozemsko (11%). Stopnja revščine na ravni EU je značilna za Francijo.

Tabela 2: Stopnje revščine za EU in posamezne države članice v obdobju 1995-2001: pred in po socialnih transferjih (%)

Socialni transferji	1995		1996		1997		1998		1999		2000		2001	
	Pred	Po	Pred	Po	Pred	Po	Pred	Po	Pred	Po	Pred	Po	Pred	Po
EU*	26	17	25	16	25	16	24	15	24	15	23	15	24	15
Avstrija	24	13	25	14	24	13	24	13	23	12	22	12	22	12
Belgija	27	16	27	15	26	14	25	14	24	13	23	13	23	13
Danska	29	10	28	9	27	9	27	12	24	11	23	11	21	11
Finska	-	-	23	8	23	8	22	9	21	11	19	11	19	11
Francija	26	15	26	15	26	15	25	15	24	15	24	16	24	15
Grčija	23	22	22	21	23	21	22	21	22	21	22	20	23	20
Irska	34	19	34	19	32	19	32	19	30	19	31	20	30	21
Italija	23	20	23	20	22	19	21	18	21	18	21	18	22	19
Luksemburg	25	12	24	11	22	11	23	12	24	13	23	12	23	12
Nemčija	22	15	22	14	22	12	22	11	21	11	20	10	21	11
Nizozemska	24	11	24	12	23	10	21	10	21	11	21	10	21	11
Portugalska	27	23	27	21	27	22	27	21	27	21	27	21	24	20
Španija	27	19	26	18	27	20	25	18	23	19	22	18	23	19
Švedska	-	-	-	-	28	9	28	10	28	9	27	11	27	10
Vel. Britanija	32	20	29	18	30	18	30	19	30	19	29	19	29	17

(-) ni podatka (*) ocena Eurostat-a

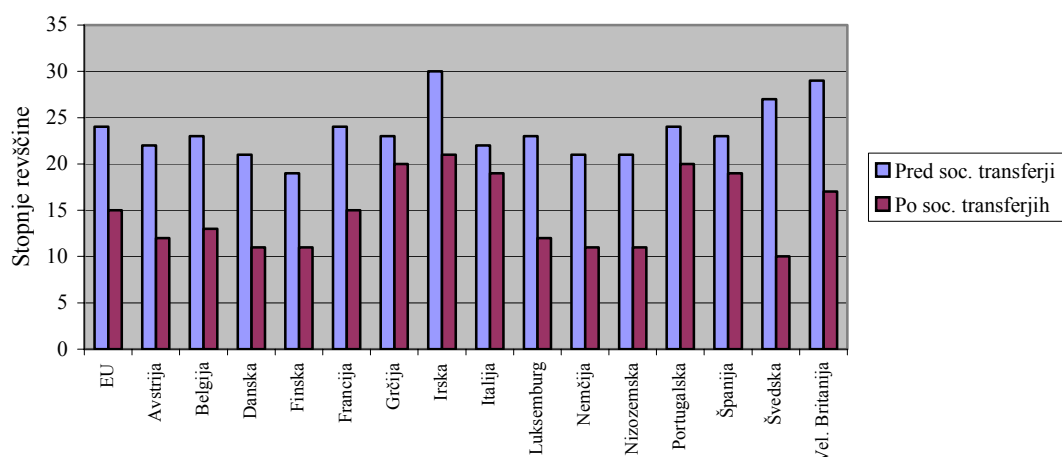
Vir: Eurostat, At-risk-of poverty rate before social transfers: Total in At risk-of-poverty rate after social transfers: Total, 2004.

Primerjava med stopnjo revščine, ko se kot dohodek gospodinjstva upošteva celoten dohodek, to pomeni tudi prejete socialne transferje, in hipotetičnim primerom, ko socialnih transferjev ne bi bilo, kaže, da imajo le-ti pomemben prerazdelitveni učinek. V primeru njihove odsotnosti bi bile stopnje revščine na ravni unije precej višje: v letu 2001 24% namesto 15% oz. če bi se pokojnine upoštevale kot socialni transfer (in ne kot dohodek posameznika), bi bila stopnja revščine pred dodeljevanjem socialnih transferjev kar 39%¹¹. Razlike so tudi pri posameznih državah: stopnje revščine se po socialnih transferjih najbolj znižajo v Veliki Britaniji in Luksemburgu, za 12 oz. 11 odstotnih točk, najmanj pa v Grčiji in Italiji - za 3 odstotne točke.

Pomen socialne politike in socialnih transferjev, ki jih država dodeljuje posameznikom (nadomestila brezposelnim, bolniška nadomestila, nadomestila za čas porodniškega dopusta, otroški dodatki, štipendije ipd.) je torej zelo velik. Pomembno pa je, da so transferji natančno ciljani in relativno visoki, pokrivati morajo večino tveganj in relativnih posebnosti prejemnikov. Samo na ta način imajo pomemben vpliv na zmanjšanje revščine in dohodkovne neenakosti (Ule, 2000, str. 30).

¹¹ Podatek kaže na to, da je najpomembnejša naloga pokojninskega sistema, da se dohodek enakomerneje porazdeli skozi življenjsko obdobje posameznika, in ne toliko prerazdelitev dohodka med posamezniki (Dennis, Guio, 16/2004, str. 5).

Slika 5: Stopnje revščine v državah EU v letu 2001: pred in po socialnih transferjih (%)

Vir: Podatki iz Tabele 2 na str. 14.

3.3.3. Stopnje trdovratne revščine v EU

Stopnja trdovratne revščine pomeni delež oseb z ekvivalentnim razpoložljivim dohodkom pod mejo revščine v tekočem letu v najmanj dveh od prejšnjih treh let. Meja revščine je določena kot 60% mediane nacionalnega razpoložljivega dohodka. Ta kazalec kaže na začarani krog revščine, ko se posameznik ne more rešiti iz svoje situacije, ki ga opredeljuje kot revnega, v revne pogoje bivanja pa zapadejo tudi njegovi potomci.

Tabela 3: Stopnje trdovratne revščine po spolu v državah EU v obdobju 1997-2001 (%)

Leto	1997			1998			1999			2000			2001		
	Ž	M	S	Ž	M	S	Ž	M	S	Ž	M	S	Ž	M	S
Država / spol	Ž	M	S	Ž	M	S	Ž	M	S	Ž	M	S	Ž	M	S
EU 15 *	10	8	9	10	8	9	10	8	9	10	8	9	10	9	9
Belgija	9	8	8	9	7	8	8	6	7	9	7	8	8	6	7
Danska	5	3	4	5	3	4	6	4	5	8	4	6	6	4	5
Nemčija	7	5	6	7	5	6	7	5	6	6	5	6	7	6	6
Grčija	14	13	14	13	12	12	14	12	13	14	13	13	15	13	14
Španija	11	11	11	11	11	11	11	10	11	11	10	11	11	10	10
Francija	9	8	9	9	8	8	9	8	9	9	8	9	9	8	9
Irsko	13	11	12	13	11	12	14	11	12	14	12	12	15	12	13
Italija	12	10	11	12	11	11	12	11	11	12	11	11	13	12	13
Luksemburg	-	-	-	8	7	8	8	8	8	8	8	8	8	9	9
Nizozemska	6	5	6	5	5	5	6	5	5	5	5	5	5	6	5
Avstrija	-	-	-	8	6	7	8	5	7	8	5	7	9	5	7
Portugalska	16	14	15	15	13	14	15	13	14	16	13	14	15	14	15
Finska	-	-	-	-	-	-	5	4	5	7	5	6	8	4	6
Vel. Britanija	11	9	10	12	10	11	13	10	11	13	9	11	11	9	10

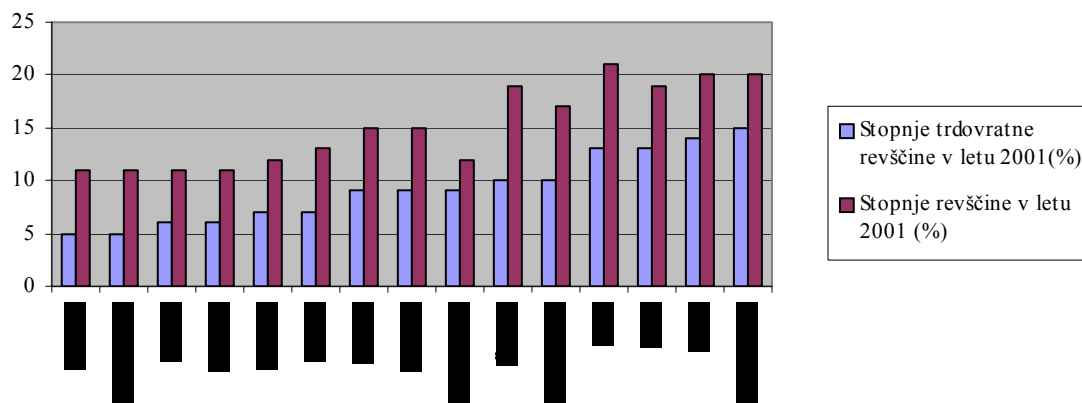
(-) ni podatka (*) ocena Eurostat-a (Ž) ženske (M) moški (S) skupaj

Vir: Eurostat, At-persistent-risk-of-poverty rate: Total, At-persistent-risk-of-poverty rate: Females, At-persistent-risk-of-poverty rate: Males, 2004.

Leta 2001 je 9% prebivalstva EU živel v pogojih trdovratne revščine – vendar podatek skriva precejšnje razlike med posameznimi državami: 5% na Nizozemskem in 15% na Portugalskem. Najvišje stopnje trdovratne revščine so značilne za Portugalsko, Irsko, Grčijo in Italijo. Odstotek trdovratne revščine je v vseh letih in v vseh državah višji pri ženskah.

Ko primerjamo stopnje revščine v posameznih državah s stopnjami trdovratne revščine, ugotovimo, da je v večini držav več kot polovica revnih žvela v pogojih trdovratne revščine (slika 6), največ na Portugalskem in najmanj na Danskem in Nizozemskem.

Slika 6: Stopnje trdovratne revščine in stopnje revščine v letu 2001 (%)

Vir: Podatki iz Tabele 2 na str. 14 in Tabele 3 na str. 15.

Da bi bolj natančno ugotovili, kaj vpliva na višino stopenj revščine v EU, proučimo posamezne dejavnike, za katere predvidevamo, da so pomembni: starost posameznika, vrsta zaposlitve in vrsta gospodinjstva, v katerem posameznik živi. Podatki so za leto 2001.

3.3.4. Starostno obdobje in revščina

V tabeli 4 je prebivalstvo EU razdeljeno po starostnih skupinah in spolu. Stopnje revščine so glede na starostna obdobja precej različne. Iz tabele razberemo, da je revščine najmanj pri prebivalstvu v aktivni življenjski dobi in več pri starejših in mlajših osebah ter pri osebah ženskega spola. Po pričakovanjih so najnižje stopnje značilne za starostni obdobji 25-49 let in 50-64 let. Najvišje stopnje so značilne za otroke v starosti 0-15 in mlade 16-24 let, ki so izpostavljeni večjemu tveganju revščine kot odrasli: povprečna stopnja za EU v letu 2001 je 19% v primerjavi z 12% za odrasle v starosti 25-49 in 50-64 let. Razlog za to bi lahko bil v družinah z večjim številom otrok oz. priseljenskih družinah (npr. Velika Britanija) in pa v slabši dostopnosti do dela mladih, ki so zaključili šolanje. Na Finskem, Danskem in Švedskem je revnih 6 oz. 7% otrok, kar je precej manj od povprečja EU, visoki deleži revnih otrok pa so značilni za Portugalsko, Veliko Britanijo, Irsko in Italijo (24-28%).

Tabela 4: Stopnje revščine v EU po starostnih skupinah in spolu v letu 2001 (%)

	Skupaj			0-15			16-24			25-49			50-64			65+		
	S	M	ž	S	M	ž	S	M	ž	S	M	ž	S	M	ž	S	M	ž
EU15	15	14	17	19	19	19	19	19	20	12	11	14	12	12	13	19	16	21
Belgija	13	12	15	12	12	12	12	11	12	10	8	11	12	10	13	26	24	26
Danska	10	9	12	7	-	-	21	18	24	7	7	7	5	5	5	24	23	25
Nemčija	11	10	12	14	13	14	16	17	15	9	7	11	10	10	9	12	9	14
Grčija	20	19	22	18	18	18	19	18	21	14	14	15	17	15	18	22	20	24
Španija	19	17	20	26	25	26	20	19	21	15	14	16	17	15	18	22	20	24
Francija	15	15	16	18	17	18	21	21	21	12	11	13	13	12	13	19	17	21
Irska	21	20	23	26	26	25	12	10	15	17	17	18	16	18	14	44	35	51
Italija	19	19	20	25	25	24	25	25	25	18	17	19	16	15	16	17	16	19
Luksemburg	12	12	13	18	18	19	20	22	17	11	10	11	9	9	10	7	7	8
Nizozemska	11	12	11	16	17	16	22	24	21	10	10	10	7	6	7	4	5	3
Avstrija	12	9	14	13	12	13	11	7	14	8	7	9	9	8	11	24	14	30
Portugalska	20	20	20	27	27	28	18	21	15	15	15	15	16	15	16	30	28	31
Finska	11	9	14	6	5	6	23	19	28	7	8	7	9	7	10	23	12	31
Švedska	9	10	11	7	-	-	18	16	20	7	8	7	5	5	5	16	10	20
V. Britanija	17	15	19	24	24	24	20	18	21	12	10	14	11	10	12	24	19	28

(-) ni podatka (S) skupaj (M) moški (Z) ženske

Vir: Dennis, Guio, 16/2004, str. 9.

Na ravni unije je visok odstotek revščine značilen tudi za starostni razred nad 65 let (19%): pod mejo revščine je živelo 21% žensk in 16% moških v starosti nad 65 let. Zelo nizek odstotek revnih v tej starosti je značilen za Nizozemsko (4%) in Luksemburg (7%), izrazito visok pa za Irsko (44%). Opazen je pojav feminizacije revščine, saj so stopnje revščine višje pri ženskah v večini starostnih razredov za vse države članice.

3.3.5. Vrsta zaposlitve in revščina

Zaposlitev je najpomembnejši način zagotavljanja socialne varnosti, vendar pa tudi različne vrste zaposlitve vplivajo na višino stopenj revščine v posameznih skupinah. Pomembno je, ali je zaposlitev stabilna in kako je delo plačano (nizko plačano delo je pomemben vzrok za revščino v EU – o tej tematiki več v poglavju 4.2.2.). Tabela 5 kaže stopnje revščine za skupine zaposlenih, samozaposlenih, brezposelnih, upokojenih in neaktivnih/drugo glede na spol na ravni EU in po posameznih državah.

Po pričakovanjih so na ravni EU najvišje stopnje revščine značilne za skupino brezposelnih (38%), najnižje pa za skupino zaposlenih (6%). Enako velja tudi za vse države članice. Stopnje revščine so v skupini brezposelnih šestkrat, v skupini samozaposlenih trikrat in tudi v skupini upokojencev trikrat višje kot za zaposlene. Slednje ne velja za Nizozemsko in Luksemburg, saj so zanj v skupini upokojenih značilne najnižje stopnje revščine (3 oz. 8%), kar potrjuje ugotovitve iz prejšnje točke, da je v teh dveh državah za starostno skupino nad 65 let odstotek revnih precej nižji od povprečja EU (za 15 oz. 12 odstotnih točk). Med upokojenimi posamezniki ima najvišjo stopnjo revščine Irska (39%), odstotek je precej višji pri ženskah kot pri moških (za 17 odstotnih točk).

Tabela 5: Stopnje revščine glede na spol in vrsto zaposlitve v EU v letu 2001 (%)

	Zaposlen			Samozaposlen			Brezposeln			Upokojen			Neaktiven/drugo		
	S	M	ž	S	M	ž	S	M	ž	S	M	ž	S	M	ž
EU15	6	6	5	16	16	16	38	44	30	17	16	17	25	23	25
Belgija	3	3	4	10	11	8	32	40	27	21	22	20	21	13	24
Danska	1	1	2	15	15	15	23	32	17	23	23	24	22	22	21
Nemčija	4	4	5	5	4	6	34	41	26	13	12	14	18	18	18
Grčija	5	5	5	25	25	26	39	46	32	32	29	35	23	20	24
Španija	7	7	5	20	21	20	37	45	30	18	22	10	24	20	25
Francija	6	7	5	25	24	26	30	34	26	17	16	18	26	25	26
Irska	6	7	4	16	17	12	54	61	34*	39	35	52	33	29	34
Italija	7	10	4	18	19	13	51	54	46	13	14	13	28	24	29
Luksemburg	8	8	8	2	3	0*	48*	54*	-	8	7	8	16	23	14
Nizozemska	-	-	-	-	-	-	23	18	24	3	4	0*	12	14	11
Avstrija	3	3	3	24	25	23	23	22*	23*	16	13	19	22	20	22
Portugalska	7	9	4	28	24	32	38	49	30	25	25	26	28	29	27
Finska	4	3	5	17	15	20	21	26	17	20	11	26	22	25	20
Švedska	4	3	4	24	25	24	19	24	13	16	10	20	22	22	22
V. Britanija	5	4	6	14	14	15	49	59	34	24	20	27	30	27	30

(-) ni podatka (S) skupaj (M) moški (Ž) ženske (*) majhen vzorec oz. nepopolni podatki

Vir: Dennis, Guio, 16/2004, str. 9.

Za skupine samozaposlenih je povsod značilen višji odstotek revščine kot za skupine zaposlenih, le v Nemčiji so samozaposleni in zaposleni v enakem položaju kot zaposleni. Izjema je Luksemburg s stopnjo revščine, štirikrat višjo za zaposlene kot samozaposlene.

3.3.6. Vrsta/tip gospodinjstva in revščina

Tabela 6 kaže stopnje revščine na ravni EU glede na vrsto/tip gospodinjstva, v katerem posameznik živi, v prilogi 3 pa so predstavljeni podatki o revščini za posamezne države članice. Vrsta/tip gospodinjstva pomembno vpliva na stopnje revščine. Revnim pogojem bivanja so najbolj izpostavljena gospodinjstva, v katerih živi en odrasel član z najmanj enim nepreskrbljenim otrokom (35%), sledijo gospodinjstva z enim članom v starosti pod 30 let (32%), samska gospodinjstva s članom nad 65 let (29%), samska gospodinjstva s članom ženskega spola (28%) (pri samskih gospodinjstvih z moškim članom je ta odstotek nižji za 10 odstotnih točk) in družine s tremi ali več nepreskrbljenimi otroki (27%). Najmanj revščine je v gospodinjstvih z dvema odraslima brez nepreskrbljenih otrok oz. z enim nepreskrbljenim otrokom (10%).

Razlike med posameznimi državami so velike. Za Irsko kot državo z najvišjo stopnjo revščine so tudi v vseh vrstah gospodinjstev značilne najvišje stopnje revščine, v nekaterih celo dva- do trikrat višje od evropskega povprečja, npr. za gospodinjstva z enim članom, posebno, če je član ženska (66% v primerjavi z 28% za EU). Izrazito veliko revnih je tudi v samskih gospodinjstvih s članom nad 65 let (79% v primerjavi z 29% za EU). Revnih družin z najmanj tremi nepreskrbljenimi otroki je največ na Portugalskem (49%), najmanj na Finskem (5%) in v Belgiji

(7%). Enostarševske družine so manj revne na Finskem, Danskem in Švedskem, najbolj pa v Veliki Britaniji, Španiji in na Irskem.

Tabela 6: Stopnje revščine glede na tip gospodinjstva v EU v letu 2001 (%)

Skupaj	15
1 član, skupaj	25
1 član, moški	18
1 član, ženska	28
1 član, pod 30 let	32
1 član, 30-64 let	15
1 član, 65+	29
2 odrasla člana brez nepreskrbljenih otrok, najmanj eden 65+	16
2 odrasla člana brez nepreskrbljenih otrok, oba pod 65	10
Ostala gospodinjstva brez nepreskrbljenih otrok	9
Samohranilec z najmanj enim nepreskrbljenim otrokom	35
2 odrasla, 1 nepreskrbljen otrok	10
2 odrasla, 2 nepreskrbljena otroka	13
2 odrasla, 3 ali več nepreskrbljenih otrok	27
Ostala gospodinjstva z nepreskrbljenimi otroki	16

Vir: Dennis, Guio, 16/2004, str. 10.

Ugotovitve so torej naslednje. Stopnje revščine glede na starost, vrsto zaposlitve in tip gospodinjstva za posamezne države od evropskega povprečja pogosto odstopajo. Najnižje stopnje revščine so značilne za države z visokimi stopnjami socialne zaščite: Švedsko, Dansko, Finsko, Nemčijo in Nizozemsko, najvišje pa za Irsko, Portugalsko in Grčijo. Tveganje revščine se razlikuje tudi za posamezne skupine prebivalstva. Stopnje revščine so posebej visoke za določene starostne skupine, kot so otroci, mladi in starostniki nad 65 let, za brezposelne, neaktivne in ponekod (Irska, Grčija, Portugalska) tudi za upokojene. Samska gospodinjstva, enostarševske družine in družine z več otroki so bolj izpostavljeni revščini. Kjer so izdatki za socialno varnost nizki, sta revščina in socialna izključenost bolj razširjeni in problematični. To je najbolj značilno za Portugalsko in Grčijo. Velike razlike znotraj EU torej zahtevajo različna izhodišča, iz katerih bodo posamezne države oblikovale svoje politike za odpravo tega problema (Joint report on social inclusion, 2003, str. 21).

3.4. ŠIRITEV EU IN REVŠČINA V NOVIH ČLANICAH

Prvega maja 2004 se je EU razširila za 10 novih članic. Za vse nove države (razen Malte in Cipra) je bil do leta 1990 značilen centralno-planski sistem gospodarjenja, leta 1990 pa se je v teh državah začelo obdobje tranzicije. Prehod iz centralno-planskega sistema v model tržne ekonomije so posamezne države izvedle zelo različno. Nekatere (Estonija, Litva, Latvija) so sledile pristopu t.i. »big banga«, izbrale so torej način hitre liberalizacije kapitalskih tokov in trgovinske bilance. V postopku privatizacije so sledile napotkom Mednarodnega denarnega sklada. Ta je vključeval hitro odprodajo nekdanjega družbenega premoženja, v tem procesu pa so bili v veliki meri udeleženi tudi tuji vlagatelji. Druge države (Slovenija) so sledile bolj

gradualnemu pristopu - liberalizacija kapitalskih tokov je sledila šele v drugi polovici devetdesetih. V postopku privatizacije pa tujci skoraj niso bili udeleženi. Kljub različnim pristopom k procesu tranzicije razlike v stopnjah revščine med posameznimi novimi članicami niso velike. Iz tabele 7 je razvidno, da je stopnja revščine v letu 2001 za 10 novih držav za dve odstotni točki manjša (13%) kot za EU15 (15%). Glede na povprečje EU15 pa stopnja revščine za EU25 ostaja enaka (slika 6).

Tabela 7: Stopnje revščine v EU pred in po širitvi ter v posameznih novosprejetih državah glede na spol (%)

Leto <i>Država/spol</i>	1999			2000			2001		
	<i>Skupaj</i>	Moški	Ženske	<i>Skupaj</i>	Moški	Ženske	<i>Skupaj</i>	Moški	Ženske
EU 15*	15	15	16	15	14	16	15	14	17
Novosprejete države*	13	13	13	-	-	-	13	13	13
EU 25*	15	15	16	-	-	-	15	14	16
Ciper	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Češka	-	-	-	-	-	-	8	7	8
Estonija	17	17	17	18	17	19	18	17	19
Litva	17	17	18	-	-	-	17	17	17
Latvija	16	16	15	16	17	16	-	-	-
Madžarska	-	-	-	9	9	10	10	10	10
Malta	-	-	-	15	15	15	-	-	-
Poljska	15	15	14	16	16	15	15	16	15
Slovaška	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Slovenija	11	11	12	11	10	12	-	-	-

(-) ni podatka (*) ocena Eurostat-a

Vir: Eurostat, At-risk-of-poverty rate after social transfers: Total, At-risk-of-poverty rate after social transfers: Females, At-risk-of-poverty rate after social transfers : Males, 2004.

Metodologija, ki je bila uporabljena za izračun stopenj revščine za nove države članice, je usklajena z metodologijo Eurostat-a¹². Meja revščine je torej pri 60% mediane nacionalnega ekvivalentnega razpoložljivega dohodka.

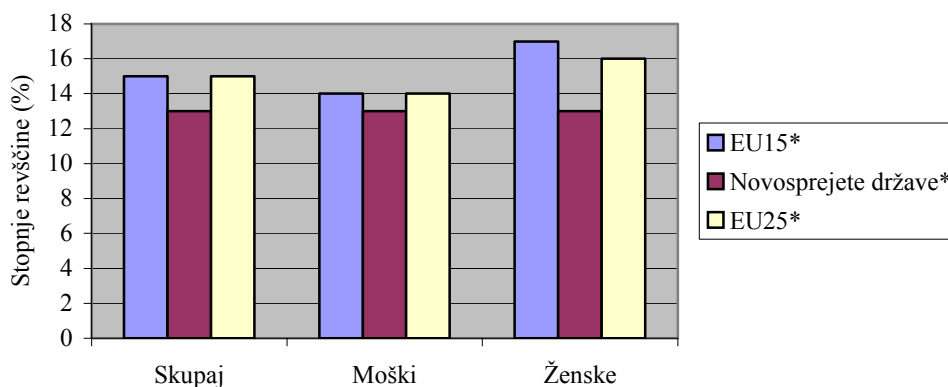
Najvišje stopnje revščine so zabeležili v Litvi, Latviji in Estoniji, najnižje pa na Češkem in Madžarskem. Razlike v višini stopenj revščine glede na spol niso zelo izrazite. Skupine prebivalstva, ki so najbolj podvržene revščini, so brezposelni, otroci 0-15 let, mladi 16-24 let, samska gospodinjstva s članom moškega spola in družine z več kot tremi otroki. Dohodkovna neenakost se kljub dejstvu, da gre za države, ki so šele po letu 1990 vzpostavile tržni gospodarski sistem¹³, ne razlikuje veliko od EU15. Koefficient S80/S20 je v letu 2001 znašal 4,3, kar pomeni, da je 20% najbogatejših posameznikov je razpolagalo s 4,3-krat večjim dohodkom kot najrevnejših 20%. Posamezne vrednosti se gibljejo od 3,2 (Slovenija) do 6,1 (Estonija). Ginijev koeficient je znašal 28%, vrednosti za posamezne države pa so se gibale od 22% (Slovenija) do 35% (Estonija). Natančnejši vpogled v stanje revščine v teh državah omogočajo meje revščine, postavljene pri 40%, 50% oz. 70% mediane razpoložljivega ekvivalentnega

¹² Pri posameznih državah lahko prihaja do odstopanj zaradi manjkajočih podatkov ali premalo opazovanih enot.

¹³ Za socialistična gospodarstva je bila značilna relativna ozkost dohodkovne razdelitve.

dohodka. Povprečne stopnje revščine za nove države članice v teh primerih znašajo 5%, 8% oz. 22% (Dennis, Guio, 12/2004, str. 1-3).

Slika 7: Stopnje revščine v EU15, EU25 in v novosprejetih državah v letu 2001 (%)

Vir: Podatki iz Tabele 7 na str. 20.

Primerjava stopenj revščine za EU15 in EU25 kaže, da širitev na vzhod ne pomeni zvišanja stopnje revščine na ravni EU, ampak ostaja enaka (15%). Seveda je pri tem potrebno upoštevati dejstvo, da zgoraj prikazani kazalci prikazujejo relativne stopnje revščine. Realno so dohodki v novih članicah precej nižji kot v EU15¹⁴. Pričakovati je torej, da bodo prebivalci novih članic iskali zaposlitev tudi v starih članicah. Večina držav EU15 se je zato odločila, da bo v prehodnem obdobju (osem let po širitvi) omejevala prost pretok delavcev iz novih članic. Naloge za prihodnost so enake tako za stare kot za nove članice: zvišati zaposlenost, olajšati in pospešiti prehod delavcev iz kmetijske in industrijske dejavnosti k storitvam, ne da bi se povečevale razlike med regijami ter izboljšati sposobnosti in izobraženost delavcev glede na zahteve na znanju temelječih dejavnosti (The social situation in the European Union, 2003, str. 12).

4. VZROKI ZA REVŠČINO V EVROPSKI UNIJI

Najpogostejši vzrok oziroma dejavnik tveganja za problem revščine v EU je brezposelnost, še posebej dolgotrajna. Ostali pomembni vzroki so: (pre)nizek dohodek, slaba izobraženost in nizka kvalificiranost delovne sile, brezdomstvo, starost, zgodnje prenehanje šolanja, neenakost med spoloma, slabo zdravje ljudi, diskriminacija in rasizem. Tveganju revščine so posebej izpostavljeni tudi priseljenci. Ti dejavniki lahko v času kopičijo in odtod tudi potreba po prekinitvi kroga revščine, v katerega so ujeti revni državljani ter jih obvarovati pred medgeneracijsko revščino.

¹⁴ Leta 2000 osem kandidatki ni dosegalo polovice povprečnega BDP na prebivalca EU15. Latvija npr. dosega le okoli 34% povprečnega BDP na prebivalca EU15.

Novo tveganje za revščino in socialno izključenost pa pomenijo tudi strukturne spremembe, ki se dogajajo v EU in pomenijo nevarnost za najbolj ranljive skupine prebivalstva. To so: velike strukturne spremembe na trgu dela, ki so posledica obdobja velikih gospodarskih sprememb in globalizacije; hiter razvoj na znanju temelječe družbe ter informacijskih in komunikacijskih tehnologij; naraščajoče število ljudi, katerih življenjska doba je daljša, hkrati pa padanje števila rojstev; rastoč trend etnične, kulturne in religiozne raznolikosti, ki ga pospešujejo mednarodne migracije; povečana mobilnost znotraj EU ter spremembe v strukturi gospodinjstev.

4.1. BREZPOSELNOST

V tržnih gospodarstvih je revščina pogosto posledica brezposelnosti. Večina dohodka, ki ga prejmejo evropska gospodinjstva, se še vedno alocira preko trga dela, zato so osebe, ki so izločene z le-tega, ali pa imajo na njem slabo tekmovalno pozicijo, zelo podvržene tveganju revščine. Dostop do dela zelo močno vpliva na razdelitev dohodka med prebivalstvo (Gaffikin, Morrisey, 1992, str. 30).

V 60.-ih letih je bila gospodarska rast v EU visoka, posledica tega je bilo pomanjkanje delovne sile in nizke stopnje brezposelnosti. Evropske države so tako izkoriščale gospodarski uspeh za ustvarjanje socialne pravičnosti. V 80.-ih pa se je gospodarska rast upočasnila. Delovno intenzivne panoge so se začele seliti v cenovno ugodnejša gospodarska okolja (vzhodna Evropa, kjer je ugodnejša tudi davčna politika – delo je manj obremenjeno z izdatki za socialno varnost). To vpliva na višje stopnje brezposelnosti, države pa ne morejo več financirati visoke stopnje socialne varnosti. Vse to dolgoročno vpliva na stopnje revščine. V osemdesetih letih prejšnjega stoletja je bila rast brezposelnosti torej pomemben dejavnik revščine v tržnih gospodarstvih Evrope. Tudi v naslednjih letih, devetdesetih, zaradi recesije ni prišlo do bistvenih sprememb. Stopnja brezposelnosti se je sicer znižala, vendar ne na raven pred naftnimi šoki. Razlog so bile nove, drugačne zahteve na trgu dela, ki so prinesle povpraševanje po znanjih in sposobnostih delavcev, ki jih obstoječa delovna sila ni mogla nuditi.

Katere so značilnosti brezposelnosti, ki so razlog za revščino, je težko ugotoviti – ne samo zaradi diferenciacije brezposelnih oseb v smislu trajanja brezposelnosti, starosti ali spola oseb itd., ampak tudi zaradi specifičnosti pojava revščina nasploh. Npr. vprašanje je, ali so vzroki za revščino v samem trgu dela, na katerem so pogoji slabi: nizke plače in nezanesljivost zaposlitve, ali pa v nesposobnosti socialne politike, da bi kvalitetno nevtralizirala pomankljivosti tržnih struktur. Ali so razlog velike družine, ki zaradi svoje večje potrošnje pomenijo pritisk na prihodke ali na socialno podporo? Je revščina značilnost posameznikov, družin ali gospodinjstev? Ko delavec izgubi zaposlitev, je njegovo doživljanje revščine odvisno od tega, v kakšni skupnosti živi: ali le-ta vključuje še druge osebe, ali obstaja možnost pridobitve

alternativnih dohodkov in ali se dohodek deli enakomerno med vse člane ali ne. To je lahko eden od vzrokov za »feminizacijo revščine«¹⁵.

Odnos med revščino in brezposelnostjo lahko vidimo iz tabele 7, ki prikazuje rangirane agregatne stopnje revščine (prag revščine je 50% povprečnega dohodka v EU, kar je pomemben podatek, saj se stopnje za posamezne države lahko zelo spremenijo, če vzamemo povprečni dohodek za posamezno državo), brezposelnosti, BDP in socialnih izdatkov za 11 evropskih držav za leto 1985¹⁶. Država z najvišjo stopnjo revščine, najvišjo stopnjo brezposelnosti, najnižjim BDP-jem in najnižjimi izdatki za socialno varnost bi v vseh poljih imela rang 1.

Tabela 8: Rangiranje stopenj revščine, brezposelnosti, BDP in izdatkov za socialno varnost kot % BDP za izbrane države EU za leto 1985

	Revščina	Brezposelnost	BDP	Izdatki za socialno varnost
Belgija	11	3	5	10
Danska	10	11	11	7
ZRN	8	10	10	8
Grčija	3	9	2	1
Španija	2	1	4	3
Francija	5	6	9	9
Irska	4	2	3	5
Italija	6	5	6	4
Nizozemska	9	7	8	11
Portugalska	1	8	1	2
Velika Britanija	7	4	7	6

Vir: Gaffikin, Morrissey, 1992, str. 36.

Povezavo med spremenljivkami bomo ocenili na podlagi korelacije ranga. Najizrazitejša je povezava med izdatki za socialno varnost in stopnjami revščine po posameznih državah. Spearmanov korelacijski koeficient – korelacija ranga znaša 0,81, kar nakazuje na močno pozitivno povezavo. Tiste države torej, ki namenjajo večji delež BDP za zagotavljanje socialne varnosti svojih državljanov, so tudi bolj uspešne pri zatiranju revščine. Nekoliko manj izrazita je povezava med višino BDP-ja in stopnjami revščine. Spearmanov korelacijski koeficient znaša 0,71, kar tudi kaže na močno pozitivno povezavo med omenjenima spremenljivkama. Bogatejše države so torej pričakovano zabeležile nižje stopnje revščine. Vrednost Spearmanovega korelacijskega koeficienta za spremenljivki brezposelnost in revščino znaša 0,21. Rezultat je nekoliko presenetljiv, saj bi pričakovali precej močnejšo povezavo. Očitno so nekatere države

¹⁵ Za EU je značilno, da je brezposelnost v velikem obsegu skoncentrirana med ženskami, predvsem manj izobraženimi. Kot bo podrobneje opisano kasneje v poglavju 4.2.2., je možna rešitev tega problema v oblikovanju fleksibilnih, relativno nizko plačanih delovnih mest. To bi pomenilo tudi večji dohodek gospodinjstva, tam, kjer je do sedaj preživeljal družino le moški (Bazen, Gregory, Salverda, 1998, str. 64).

¹⁶ Podatki se nanašajo na leto 1985. Od takrat so nekatere države precej zmanjšale delež BDP, ki ga namenjajo zagotavljanju socialne varnosti. Tak primer je Anglija pod vodstvom Margaret Thatcher, druge (Nemčija, Francija) pa še pripravljajo ukrepe (predlog Hartzove komisije v Nemčiji), s katerimi bi povečali učinkovitost politik, ki določajo pogoje zaposlovanja.

(Belgija) z relativno visokimi stopnjami brezposelnosti s svojo politiko socialne varnosti uspele zagotoviti bolj enakomerno porazdelitev dohodka med posamezne skupine prebivalstva in tako preprečiti višje stopnje revščine.

Če zgornjo tabelo ocenimo še z vidika posameznih držav, lahko ugotovimo, da ima Danska drugi najnižji odstotek revščine, najnižjo stopnjo brezposelnosti in najvišji BDP per capita. Vendar pa so štiri druge države namenile večji odstotek BDP za socialno zaščito. V državah, kot so ZRN, Španija, Irska, Italija in Nizozemska, so rangiranja dokaj skladna. Portugalska in Grčija dokazujeta, da brezposelnost ni vedno glavni faktor revščine, saj izkazujeta visoko stopnjo zaposlenosti (rang 8 oz. 9) imata pa visok odstotek populacije pod mejo revščine (rang 1 oz. 3).

Tabela torej kaže tako primere držav z nizko stopnjo brezposelnosti in hkrati nizko stopnjo revščine, kakor tudi primere, ki jih ne bi pričakovali: države z visoko stopnjo brezposelnosti in nizkim odstotkom populacije pod mejo revščine. V teh primerih brezposelnost tako ne more biti edini oz. največji razlog za določeno stopnjo revščine, ampak ima večji vpliv višina sredstev, ki jih država nameni za socialne pomoči. Podobno ugotavljajo Bazen, Gregory in Salverda (1998). Ko primerjajo stopnjo revščine za prebivalstvo v aktivni dobi in stopnjo zaposlenosti, ugotovljajo, da med njima ni jasne povezave. Stopnja relativne revščine je bila npr. za Veliko Britanijo v zgodnjih 90.-ih precej višja kot v Nemčiji, čeprav je imela dvakrat nižjo stopnjo brezposelnosti kot nekatere druge države EU (Nemčija, Francija), medtem ko so skandinavske države uspele združiti najvišje stopnje zaposlenosti in najnižje stopnje revščine. Kljub temu pa so nekateri ekonomisti (Gaffikin, Morrissey, 1992, str. 38) prepričani, da je visoka stopnja brezposelnosti posredno in neposredno največji vzrok za revščino v EU. Sklicujejo se na Eurobarometer, ki je leta 1989 objavil podatek, da je v devetih od dvanajstih članic EU brezposelnost glavni krivec za revščino, v dveh je bila navedena na drugem mestu in v eni na tretjem.

Brezposelnost tako ostaja v EU velik problem in nasploh značilnost tržnih gospodarstev, ki se vleče skozi desetletja. Za vse brezposelne je tveganje revščine zelo veliko. Osrednja možnost za boj proti revščini in socialni izključenosti je torej izboljšanje zaposljivosti prebivalstva in oblikovanje novih delovnih mest. To je edina možnost, da trg dela postane bolj kvaliteten v smislu lažjega vključevanja novih delavcev, ki do sedaj na njem zaradi različnih razlogov niso sodelovali.

4.1.1. Dolgotrajna brezposelnost in revščina

Splošna rast brezposelnosti v prejšnjih desetletjih je prinesla s seboj tudi nadpovprečno veliko povečanje dolgotrajne brezposelnosti – o kateri govorimo, ko so osebe brez zaposlitve več kot eno leto. To zanje pomeni najtežjo socialno izključenost: izključenost s trga dela, veliko izgubo dohodka in stigma nezmožnosti najti zaposlitev. V nekaterih državah - Francija, Belgija, Danska - so se v časovnem obdobju med letoma 1975 in 1986 stopnje brezposelnosti podvojile, odstotek

dolgotrajne brezposelnosti pa potrojil. Z vidika revščine v relativnem smislu tako dolgotrajna brezposelnost in revščina pomenita isto (Gaffikin, Morrissey, 1992, str. 41).

Skoraj vsi sistemi socialne varnosti po Evropi slabo zagotavljajo varnost dolgotrajno brezposelnim. Tudi če država zagotavlja minimalni dohodek socialno ogroženim, sistemi socialne varnosti dolgotrajno brezposelne puščajo na cedilu. V glavnem so dolgotrajno brezposelni po določenem času izključeni iz zavarovalnega sistema in preidejo na sistem socialnih pomoči, ki pa so vezane na dohodkovni položaj upravičenca in so manj radodarne kot nadomestila za brezposelnost. Zaradi pomanjkanja dohodka se dolgotrajno brezposelni zaposlujejo na črno, kar ima zanje še dodatne negativne posledice (Program boja proti revščini in socialni izključenosti, 2000, str. 76-79).

Za obdobje let 1991-2002 so na voljo naslednji podatki o stopnjah dolgotrajne brezposelnosti v EU in posameznih državah članicah:

Tabela 9: Stopnje dolgotrajne brezposelnosti za EU in posamezne države EU kot % celotnega aktivnega prebivalstva v letih 1991-2002 (%)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
EU 15	-	3,6	4,4	5,0	4,9	4,9	4,9	4,4	4,0	3,5	3,1	3,0
Belgija	3,8	4,0	4,5	5,6	5,8	5,6	5,4	5,5	4,9	3,7	3,2	3,5
Danska	2,5	2,4	2,6	2,5	2,0	1,8	1,5	1,3	1,0	1,0	0,8	0,9
Nemčija	-	2,2	3,1	3,7	3,9	4,2	4,9	4,7	4,3	3,9	3,8	4,0
Grčija	3,3	3,8	4,2	4,4	4,7	5,2	5,3	5,8	6,4	6,0	5,4	5,1
Španija	7,1	7,2	9,2	11,0	10,5	9,7	8,9	7,6	5,9	4,7	3,9	3,9
Francija	3,4	3,4	4,0	4,5	4,5	4,6	4,8	4,6	4,2	3,6	3,0	2,8
Irska	9,4	9,7	10,0	9,7	8,0	7,4	6,0	3,9	2,6	1,6	1,2	1,3
Italija	-	-	5,8	6,7	7,3	7,5	7,5	7,0	6,8	6,4	5,8	5,3
Luksemburg	0,4	0,4	0,8	0,9	0,7	0,8	0,9	0,9	0,7	0,6	0,6	0,8
Nizozemska	2,3	2,5	3,3	3,3	3,1	3,0	2,3	1,5	1,2	0,7	0,6	0,7
Avstrija	-	-	-	1,1	1,0	1,2	1,3	1,3	1,2	1,0	0,9	0,8
Portugalska	1,8	1,4	2,0	2,7	3,3	3,4	3,3	2,2	1,8	1,7	1,5	1,8
Finska	-	-	-	-	-	-	4,9	4,1	3,0	2,8	2,5	2,3
Vel. Britanija	2,6	3,6	4,2	4,1	3,6	3,1	2,5	1,9	1,7	1,5	1,3	1,1
Švedska	0,2	0,5	1,4	2,3	2,3	2,8	3,1	2,6	1,9	1,4	1,0	1,0

(-) ni podatka

Vir: Eurostat, Total long-term unemployment rate, 2004.

Stopnje trdovratne brezposelnosti so proti sredini prejšnjega desetletja za vse države počasi naraščale, dosegle vrh nekje v sredini in potem padale. Če podatke primerjamo s stopnjami revščine iz tabele 2 na strani 14, dobimo potrditev, da je trdovratna brezposelnost pomemben povzročitelj revščine v EU, saj so stopnje revščine v splošnem najvišje v obdobju, ko so najvišje tudi stopnje dolgotrajne brezposelnosti. Dolgotrajna brezposelnost je tako eden od glavnih virov socialne izključenosti in pritiska na sisteme socialne politike v EU (Social protection in Europe, 2000, str. 12).

Togost trga dela v zahodnoevropskih gospodarstvih oz. visoka stopnja sindikalne organiziranosti sta razlog, da celo daljše obdobje trdne gospodarske rasti ne bi zadostovalo za izkoreninjenje problema dolgotrajne evropske brezposelnosti, saj visoke minimalne plače in način določanja le-teh preprečujejo brezposelnim osebam z nizkimi sposobnostmi in malo delovnimi izkušnjami, da bi si našle delo. Socialni transferji pa tudi ne pripomorejo k intenzivnejšemu iskanju zaposlitve.

4.2. NIZKO PLAČANI DELAVCI

Brezposelnost in nizko plačano delo sta glavna razloga za dohodkovno neenakost in revščino, hkrati pa tudi za marginalizacijo in socialno izključenost. Zato se je pri ukrepih za zmanjševanje le-te potrebno osredotočiti ne samo na spodnji decil dohodkovne porazdelitve, ampak tudi na srednji dohodkovni razred, ki slabi in se destabilizira (Program boja proti revščini in socialni izključenosti, 2000, str. 77).

4.2.1. Dohodkovna neenakost

Dohodek je eden glavnih dejavnikov, ki določajo življenjsko raven posameznika. Pojma revščina in dohodkovna neenakost se pogosto uporabljata skupaj, vendar sta to dva različna pristopa. Revščina ima že v osnovi negativen prizvok, rast dohodkovne neenakosti pa je lahko posledica ali poslabšanja položaja revnih (slabo) ali izboljšanja stanja bogatih (dobro). Popolna dohodkovna enakost ne bi bila dobra za gospodarstvo, saj ne bi spodbujala vlaganj, visoka dohodkovna neenakost pa ustvarja socialno napetost in politično nestabilnost (Sala-i-Martin, 2002, str. 1-2). Na tem mestu seveda na dohodkovno neenakost gledamo z vidika revnih. Ob drugih nespremenjenih pogojih lahko rečemo, da čim višja je stopnja neenakosti razdelitve dohodka, tem večja je revščina. Če pa visoko stopnjo neenakosti razdelitve spremlja še gospodarska nerazvitost, je problem revščine toliko bolj pereč (Ule, 2000, str. 9).

Stopnjo neenakosti v porazdelitvi dohodkov lahko opišemo na več načinov:

- frekvenčna porazdelitev¹⁷;
- Lorenzova krivulja¹⁸;
- Ginijev koeficient¹⁹.

¹⁷ Absolutna frekvenčna porazdelitev dohodkov (histogram) je grafična ponazoritev števila zaposlenih, katerih dohodki so razporejeni po posameznih dohodkovnih skupinah. Kot mera srednje vrednosti se navadno uporablja modus, povprečna vrednost ali mediana (Majerle, 1999, str. 21).

¹⁸ Lorenzova krivulja v grafični obliki prikaže distribucijo dohodkov. Na vodoravni osi grafa je kumulativni odstotek vseh zaposlenih, na navpični osi pa kumulativni odstotek dohodka. Če bi bil ves dohodek pravično (enakomerno) razdeljen, bi bila krivulja ravna črta iz koordinatnega izhodišča pod kotom 45°. Dohodkovna neenakost pa je tem večja, čim bolj je krivulja upognjena desno navzdol od diagonale.

¹⁹ Ginijev koeficient je mera dohodkovne neenakosti v matematični obliki. Izračunamo ga tako, da površino med Lorenzovo krivuljo in diagonalo delimo s celotno površino pod diagonalo. Vrednosti koeficienta so med 0 (ko so dohodki vseh prejemnikov enaki) in 1 (kjer je popolna neenakost in en prejemnik dobi ves dohodek). Navadno je dejanska vrednost Ginijevega koeficienta med 0,20 in 0,60 (Senjur, 1993, str. 378-379).

Dohodkovno neenakost lahko prikažemo tudi s kazalcem S80/S20, ki kaže razmerje med dohodkom, ki ga prejme 20% prebivalstva z najvišjim ekvivalentnim dohodkom, in dohodkom, ki ga prejme 20% prebivalstva z najnižimi dohodki. Za leto 2001 znaša povprečje v EU 4,4, kar pomeni, da ima najbogatejša zgornja petina prebivalstva 4,4-krat večji dohodek kot najrevnejša petina. Kazalci se za posamezne države gibljejo od 3,0 (Danska) do 6,5 (Portugalska). Kazalec S80/S20 kaže le razlike med dohodkom zgornje in spodnje petine prebivalstva, Ginijev koeficient pa upošteva celotno razdelitev dohodka (Dennis, Guio, 16/2004, str. 5). Za EU in posamezne države članice so Ginijevi koeficienti izračunani za obdobje 1995-2001:

Tabela 10: Ginijevi koeficienti za EU in posamezne države za obdobje 1995-2003 (%)

	2001	2000	1999	1998	1997	1996	1995
EU 15*	28	29	29	29	29	30	31
Belgija	28	30	29	27	27	28	29
Danska	22	21	22	21	20	22	22
Nemčija	25	25	25	25	25	27	29
Grčija	33	33	34	35	35	34	35
Španija	33	32	33	34	35	34	34
Francija	27	28	29	28	29	29	29
Irska	29	30	32	34	33	33	33
Italija	29	29	30	31	31	32	33
Luksemburg	27	26	27	26	25	28	29
Nizozemska	26	25	26	25	26	29	29
Avstrija	24	24	26	24	25	26	27
Portugalska	37	36	36	37	36	36	37
Finska	24	24	24	22	22	22	-
Švedska	24	24	23	24	22	-	-
Velika Britanija	31	32	32	32	30	32	32

(*) ocena Eurostat-a

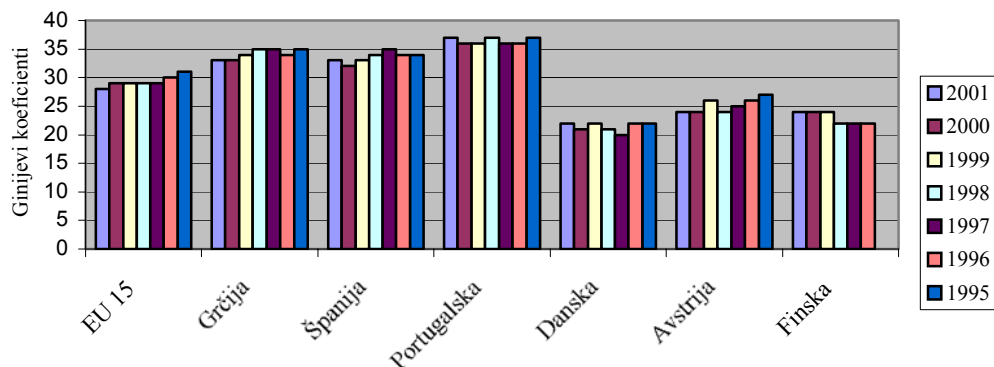
Vir: Eurostat, Newcronos, 2004.

Iz tabele razberemo, da zavzemajo pričakovane vrednosti in da med vrednostmi po posameznih letih ni večjih sprememb. Na ravni EU je leta 1995 Ginijev koeficient znašal 31%, leta 2001 pa 28%, kar pomeni, da se je dohodkovna neenakost zmanjšala. Enako velja tudi za večino držav članic. Glede na posamezne države pa so se Ginijevi koeficienti v letu 2001 gibali med 22% (Danska) in 37% (Portugalska). Najvišje vrednosti koeficienta in s tem največjo neenakost razdelitve dohodkov imajo torej Portugalska, Španija in Grčija, najnižje vrednosti koeficienta in s tem manjšo dohodkovno neenakost pa Danska, Finska, Švedska in Avstrija. Za leto 2001 smo izračunali tudi Spearmanov korelacijski koeficient med dohodkovno neenakostjo in stopnjami revščine v državah EU15. Njegova vrednost znaša 0,84. Povezava med omenjenima spremenljivkama je torej pričakovano pozitivna in močna²⁰. Ugotovimo lahko, da je dohodkovna neenakost pomemben dejavnik revščine v EU. Tudi iz slike 1 in slike 8 lahko razberemo, da se najvišje stopnje revščine najpogosteje pojavljajo v državah na jugu Evrope, za katere so značilne

²⁰ Vrednosti Spearmanovega korelacijskega koeficienta tudi v letih 1995-2000 ne odstopajo bistveno. V letu 1995 je znašal 0,88, v letu 1996 0,90, v letu 1997 0,95, v letu 1998 0,90, v letu 1999 0,96 in v letu 2000 0,86.

najvišje stopnje dohodkovne neenakosti in da je torej tudi tu značilno že omenjeno nasprotje med severom in jugom.

Slika 8: Ginijevi koeficienti za EU in posamezne izbrane države: primerjava sever – jug (%)

Vir: Podatki iz Tabele 9 na str. 27.

Razlog za to pa je verjetno različna učinkovitost socialne politike in prerazdeljevanja dohodka v posameznih državah, kar je pokazala tudi tabela 8. Bolj, ko so ukrepi socialne politike ustrezni in pravilno usmerjeni, nižje so stopnje revščine.

4.2.2. Nizko plačani delavci v EU

Z brezposelnostjo je močno povezan pojav nizko plačanih delavcev in s tem tudi pomemben vzrok za obstoj revščine v EU. V zadnjih desetletjih je v Evropi zanj zanimanje zelo veliko. Glavni razlog je v možnosti zniževanja visokih stopenj brezposelnosti z ustvarjanjem velikega števila nizko plačanih in nezahtevnih delovnih mest. Nizko plačani delavci naj bi bili torej ustrezen odgovor na problem visoke in trdovratne brezposelnosti v EU. Drugi razlog je v tem, da na svetovne trge vstopajo države, ki so sposobne proizvajati izdelke, za proizvodnjo katerih je dovolj nizka usposobljenost delavca in je zato njihova cena bolj konkurenčna - vse to na račun evropskih držav, ki tega zaradi drage delovne sile ne zmorejo. To od evropskih institucij zahteva, da se oblikuje in uravnava trg nizko plačanega dela, kar pomeni naraščajočo dohodkovno neenakost in socialno izključenost delavcev, ki prejemajo tako nizke plače, da je ogroženo njihovo preživetje.

Postavlja se vprašanje, ali naj bi EU, kljub visoki brezposelnosti, postavila meje razširjanju pojava nizko plačane delovne sile. Stopnje brezposelnosti namreč ostajajo visoke, posebej med manj izobraženimi ženskami. Problem je tudi v socialni varnosti teh ljudi, ki je zelo slaba. Očitno je neizogibna posledica nizko plačanega dela kot rešitve za ekonomske probleme Evrope porast neenakosti in revščina oz. socialna izključenost (Bazen, Gregory, Salverda, 1998, str. 1, 71-81).

Splošna definicija nizkih plač v EU ne obstaja²¹ - kljub temu, da podatki raziskav ne omogočajo vedno kvalitetnih primerjav med državami, pa kaže, da je nizko plačanih delavcev okoli 15% ali približno ena sedmina, za posamezne države pa se odstotek giblje med 10 in 20. V večini držav pojav narašča ali pa vsaj ostaja na visokih stopnjah in tako ostaja značilnost evropskega trga dela. Poleg pojma nizko plačani delavci je potrebno omeniti še sicer težko prevedljiv izraz »working poor« - revni zaposleni (ali zaposleni reveži), ki se od prvega razlikuje po tem, da vključuje osebe, ki sicer so zaposlene, vendar za svoje delo dobivajo tako nizko plačilo, da se nahajajo pod mejo revščine v posamezni državi²². Pojma sta očitno tesno povezana, vendar pa večina nizko plačanih delavcev ni revnih, kot bo razloženo kasneje.

Nizko plačani delavci imajo podobne značilnosti v vseh državah članicah EU, kljub precejšnjim razlikam v obsegu pojava po posameznih državah. Najpomembnejši dejavniki, ki so povezani z nizkimi plačami, so delo s skrajšanim delovnim časom, delovne pogodbe za določen čas, nizka urna postavka, prisotnost in moč sindikatov ter seveda sposobnosti delavca. Najpogosteje nizke plače dobivajo ženske, mladi, nizko izobraženi, pripravniki, zaposleni za določen čas, zaposleni v kmetijstvu, etnične manjšine, sezonski delavci, priseljenci itd. Pozitivna stran nizko plačanega dela naj bi bila, da lahko pomeni odskočno desko za boljše plačano delo in omogoča pridobitev dela tistim, ki so slabše izobraženi in brez delovnih izkušenj. Vendar pa to tezo potrjuje le malo držav. Nizko plačano delo je v splošnem povezano z nizko produktivnostjo v posameznem sektorju gospodarstva.

Kakšna je torej povezava med nizko plačanimi delavci in revščino? Raziskava (Eurostat, 2000) kaže, da je za nizko plačane zaposlene v EU revščina bolj pogosta (20%) kot za celotno aktivno delovno silo (8%). Nizko plačani zaposleni so revni najpogosteje v Grčiji, Italiji in Nemčiji, najmanj pa jih je na Irskem in Danskem. Vseeno pa očitno 80% nizko plačanih ni revnih, še več, nizko plačani delavci predstavljajo le 37% vseh revnih zaposlenih v EU. Odstotek nizko plačanih zaposlenih med vsemi revnimi zaposlenimi je najvišji v Grčiji in Veliki Britaniji, najnižji pa na Danskem, Portugalskem in v Nemčiji.

Očitno je, da med nizko plačanimi in revnimi zaposlenimi ni nujno neposredne povezave. Veliko nizko plačanih delavcev ni revnih in obratno. Dejavniki, ki jih ščitijo pred padcem v kategorijo revnih delavcev, so zaslužek partnerja ali kakega drugega družinskega člana in socialni transferji, v državah južne Evrope pa tudi tradicija solidarnosti družine (EIROOnline).

²¹ OECD določa, da je plača nizka takrat, ko znaša manj kot dve tretjini, Eurostat pa, ko znaša manj kot 60% povprečne mesečne plače za polno zaposlene delavce. Če plača znaša manj kot 50% povprečne plače, govorimo o zelo nizki plači. Vsaka država pa lahko sama določa meje, saj različne kolektivne pogodbe, institucije ali tradicije postavljajo svoje zahteve.

²² Po zadnjih raziskavah jih je leta 1999 med vsemi evropskimi delavci bilo 6% ali približno 7,8 milijona prebivalcev. Minimalne plače pa so se januarja 2004 gibale med 121 (Latvija) in 1403 (Luksemburg) evri na mesec. Države z minimalnimi plačami nad 1000 evrov so Irska, Velika Britanija, Francija, Belgija, Nizozemska in Luksemburg. Odstotek zaposlenih, ki dobivajo minimalne plače, med državami variira, pogosto pa je višji pri ženskih osebah (Paternoster, 10/2004, str. 4).

Najpomembnejša pa je politika minimalnih plač²³, ki se lahko izvaja ali z zakonom ali s kolektivnimi pogodbami in zmanjšuje pojav nizkih plač, seveda pa je pomembno, kako visoko (nizko) je minimalna plača postavljena.

Revščina je pogostejša v državah z visokimi deleži nizko plačanih delavcev. Največ je je med delavci, ki preživljajo družine brez pomoči partnerja, posebej v državah z manj velikodušnim sistemom socialnih pomoči. Nasprotno pa so stopnje revščine za gospodinjstva, v katerih si član, ki do sedaj ni bil zaposlen, poišče nizko plačano zaposlitev kot pomoč partnerju za preživljanje družine, nižje. Le-ti so tudi večji del nizko plačane delovne sile. V splošnem so torej stopnje revščine za gospodinjstva z dodatnim dohodkom, čeprav je ta zelo nizek, nižje, kot za gospodinjstva z enim samim dohodkom.

Toda tudi v državah s fleksibilnimi trgi dela (kar pomeni, da plače niso navzdol omejene) problem brezposelnosti med najmanj izobraženimi in najmanj izkušenimi delavci, torej med potencialno nizko plačanimi delavci, ostaja. Nekateri posamezniki si namreč kljub večji motivaciji zaradi manjših ali odvzetih socialnih pomoči ne morejo najti dela.

4.3. POMANJKANJE USTREZNIH UKREPOV NA TRGU DELA

V začetku prejšnjega desetletja se je začela razprava o zaposlovanju na ravni EU, saj je prišlo do ugotovitve, da so slabe razmere na evropskem trgu dela posledica napak in slabe koordinacije pri vodenju različnih politik. Rezultat razprave je Evropska zaposlovalna strategija, ki pomeni skupne smernice vseh držav članic. Prišlo je do spoznanja, da je potrebno - namesto velikodušnega dodeljevanja raznih socialnih ugodnosti posameznikom - preiti k aktivnim ukrepom, zato so vse države članice zaostriale pogoje za pridobitev denarne pomoči v primeru brezposelnosti in omejile višino in čas trajanja. Vendar pa so očitno različne razmere na trgih dela v državah članicah in različni pogledi na problematiko razlog, da so bili dejanski rezultati skromni.

V splošnem so po petih letih delovanja rezultati Evropske zaposlovalne strategije dobri, vendar ne optimalni. Stopnja zaposlenosti se je zvišala, načrtovani delež brezposelnih, vključenih v aktivne zaposlovalne programe, je bil celo presežen, delež dolgoročno brezposelnih med vsemi brezposelnimi se je zmanjšal, povečala se je podpora preventivnim in aktivnim ukrepom. Dejstvo pa je, da Evropska zaposlovalna strategija do sedaj še ni oblikovala dovolj učinkovitih rešitev za probleme na evropskem trgu dela (Žakelj, 2003, str. 41).

²³ Velika Britanija je posebnost med evropskimi državami, saj je bil zanjo dolga leta značilen popolnoma fleksibilen trg delovne sile, ostale države članice to v večji ali manjši meri zavračajo in posegajo na trg dela z določanjem minimalnih plač. Aprila 1999 pa je bila tudi tu z zakonom določena minimalna plača z namenom pospeševati pravičnost na trgu dela. Uvedba tega ukrepa je zgodba o uspehu: pričakovan je bil hud padec stopnje zaposlenosti, zgodilo pa se je nasprotno. Število ljudi, ki dobivajo minimalno plačo, se je podvojilo, zaposlenost pa še nikoli ni bila tako visoka (EIRO).

4.4. BREZDOMSTVO

Brezdomstvo je verjetno najbolj ekstremna oblika socialne izključenosti in postaja vedno večji problem po vsej Evropi. Dolgotrajna brezposelnost, možnost dostopa le do najnižjih in slabo plačanih del ter nizke socialne pomoči, ki ne zadostujejo za plačilo stroškov bivanja, vodijo v socialne in stanovanjske probleme. Tako so najbolj revni izključeni iz temeljnih človekovih pravic, kar kaže na socialno neenakost v razvitih družbah (Avramov, 1995, str. 127).

Podatki o pojavu so v glavnem zelo slabi – večina držav članic priznava, da vedo premalo o naravi, obsegu in pomenu problema, kar jih tudi omejuje pri razvijanju bolj kvalitetnih mer, ukrepov in politik. Nekaj držav pa kljub vsemu ima ocene o številu brezdomcev:

- Danska: 4500;
- Avstrija: 20000;
- Finska: 10000 (od tega 800 družin);
- Italija: 17000.

Nekatere druge države (Luksemburg, Irska, Španija, Francija, Danska, Belgija) ugotavljajo, da »obstaja možnost, da pojav narašča«. Le Velika Britanija trdi, da število brezdomcev v zadnjih letih močno upada. Med populacijo brezdomcev se večja število žensk, mladih, ljudi tujih narodnosti in kakorkoli prizadetih. Pet držav članic: Belgija, Francija, Nizozemska, Velika Britanija in Finska se v svojih nacionalnih planih (NAPs) zavezuje, da bodo izboljšale svoje informacijske sisteme za raziskavo brezdomstva. Sprejet je bil tudi predlog Belgije za izboljšavo metodologij in baz podatkov s pomočjo medsebojnega sodelovanja. Pristopi k reševanju problema v nekaterih državah so naslednji: v Avstriji se npr. odpirajo posebna zatočišča, ki brezdomcem nudijo vsestranske storitve, v Grčiji se največ pomoči nameni žrtvam potresov, v Luksemburgu se je povečalo število SOS telefonov ipd. (Joint report on social inclusion, 2002, str. 58).

4.5. MANJ RAZVITA GEOGRAFSKA OBMOČJA

Revščina je pogosto skoncentrirana na določenih regijah posameznih držav: Sicilija in Kalabrija v Italiji, Severna Irska v Veliki Britaniji, industrijski pas ob reki Rur v Nemčiji in steklarska regija v severni Franciji je le nekaj primerov (Jesuit, Rainwater, Smeeding, 2002). Značilno za evropsko statistiko je, da je njena enota proučevanja država in ne regije znotraj države. Tudi politika odpravljanja revščine je usmerjena na državo kot celoto²⁴. To sproža polemike v strokovnih krogih in zastavlja vprašanja: ali imajo določene regije posameznih razvitih držav izjemno visoke stopnje revščine v primerjavi z ostalimi regijami/državami in predvsem, koliko splošne stopnje revščine prikrivajo visoko revščino posameznih regij in razlike med njimi. Dejstvo je, da je regionalna dimenzija pri merjenju revščine zelo pomembna, saj se zaradi

²⁴ Vendarle pa zanimanje za oblikovanje pristopov za merjenje revščine posameznih skupin znotraj države tudi v EU narašča.

pomanjkanja teh podatkov lahko zgodi, da spregledamo področja z izredno visokimi stopnjami revščine (Jesuit, Rainwater, Smeeding, 2002, str. 2 – 3 in str. 22).

Skrb za skladen razvoj vseh delov (regij) EU in odpravljanje razlik med njimi je naloga in namen regionalne politike. Za zmanjševanje razlik v razvitosti regij je prek strukturnih skladov letno namenjena tretjina proračuna. Do pomoči so upravičene revnejše regije, to so tiste, kjer BDP znaša manj kot 75% povprečja v EU, oziroma regije, v katerih prevladujejo tradicionalne gospodarske panoge (rudarstvo, težka industrija itd.) in so zato v razvoju zaostale. Pomoč je namenjena tudi regijam, kjer prevladuje kmetijstvo ali ribištvo in je BDP tam nizek. Cilj pomoči je tudi ohranitev enakomerne poseljenosti v EU. Pomemben je tudi kohezijski sklad, ki je nastal po sprejemu revnejših držav v EU (Španija, Portugalska, Irska, Grčija). Iz njega lahko dobi pomoč država, katere celoten BDP je manjši kot 75% evropskega povprečja (Zloženska informacijskega centra EU, 2003). Izhodišče sodobne regionalne politike EU je, da morajo regije same oblikovati svoje razvojne strategije, naloga države pa je zagotoviti primernost splošnih ukrepov in spodbujati enakomeren regionalni razvoj. Regionalna politika in skladen razvoj regij je eno glavnih načel politike EU in se udejanja skozi Strukturne in Kohezijske sklade (Klasinc et al., 2002, str. 54).

4.6. SLABA DOSTOPNOST DO DELA ZA MLADE

Iz tabele 4 je razvidno, da so najvišje stopnje revščine značilne za starostno obdobje 0-15 let (otroci) in 16-24 let (mladi). Najpomembnejša razloga za revščino med mladimi sta brezposelnost in zgodnje opuščanje šolanja. V prvi polovici 1990-ih let se je močno povečala stopnja brezposelnosti med mladimi do 24. leta starosti – brezposelnih je bilo skoraj 5 milijonov mladih. Eden od razlogov je ta, da delodajalci raje zaposlijo ljudi z delovnimi izkušnjami kot pa mlade, ki pomenijo določeno tveganje. Poleg tega bi morali vanje vlagati, da bi si pridobili določeno usposobljenost za delo. V okviru Evropske zaposlovalne strategije se izvaja iniciativa »Zaposlovanje in razvoj človeških virov« - mladim do 20. leta je namenjen program Employment – YOUTHSTART, ki je bil osnovan za izboljšanje dostopa na trg dela, poleg tega pa je namen tudi pospeševanje izobraževanja in usposabljanja mladih (Žakelj, 2003, str. 5 in 19).

Revščina otrok je najpogosteje posledica slabega zaposlitvenega statusa staršev. Še posebno prizadane otroke brezposelnih staršev, revnih delavcev, otroke iz družin s samo enim od staršev in iz družin s tremi ali več otroki. Še posebej so ogroženi otroci priseljencev²⁵ (Schlevogt, 2003, str. 8-11). Dejstvo, da se otrok rodi v revno družino, pomeni veliko verjetnost, da bo ostal reven tudi kot odrasel človek (začarani krog revščine), saj je zaradi revščine deležen slabše oskrbe in šolanja. Zato je prednostna naloga države in socialne politike jasna: nacionalni program za boj proti revščini in socialni izključenosti otrok (EIROnline).

²⁵ Npr. v Nemčiji so stopnje revščine med otroki priseljencev skoraj dvakrat tolikšne kot med nemškimi otroki (Schlevogt, 2003, str. 8).

5. DEJAVNOST IN UKREPI EU ZA BOJ PROTI REVŠČINI

Spoznanje, da je potrebno ob globalnem spreminjanju svetovnega gospodarstva poskrbeti tudi za kvaliteten socialni razvoj, postaja vedno bolj pomembno. Sala-i-Martin (2002, str. 1) ugotavlja: »Živimo v svetu velikih, vznemirljivih sprememb. Med njimi ni nobena bolj tragična kot rast stopenj revščine in dohodkovne neenakosti.« Dejstvo je, da revščina predstavlja najbolj množičen vzrok kršitev človekovih pravic na svetu – zato je Generalna skupščina Združenih narodov decembra 1995 razglasila obdobje 1997 – 2006 za desetletje izkoreninjenja revščine.

Vlade evropskih držav so se začele zavedati problemov revščine in socialne izključenosti že v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja. Leta 1993 je Svet ministrov pri Svetu Evrope pristopil k projektu o človeškem dostojanstvu in socialni izključenosti. Po podatkih Evropske skupnosti je sredi prejšnjega desetletja v državah članicah več kot 50 milijonov ljudi živelo pod eksistenčnim minimumom, kar pomeni 15% vsega prebivalstva. Problemov ni mogoče reševati samo znotraj posameznih držav. Evropske države so trdno prepričane, da je za boj proti revščini in socialni izključenosti nujno usklajeno sodelovanje. To dokazuje posebna kampanja, ki jo je leta 1998 v Lizboni razglasil Svet Evrope. Evropska politika si je, zaskrbljena zaradi posledic globalizacije, postavila za svoj cilj globalizacijo brez revščine in marginalizacije. EU pomaga državam članicam po načelu subsidiarnosti – predvsem pri dejavnostih za vključevanje oseb, izključenih s trga dela (Ule, 2000, str. 44). Boj proti revščini in socialni izključenosti je v prvi vrsti domena lokalnih, regionalnih in državnih oblasti držav članic, EU pa le pospešuje in dopolnjuje delo posameznih držav na tem področju (Moussis, 1999, str. 215).

V Evropski socialni listini, ki je bila pripravljena v Strasbourgu 3. maja 1996, je v 30. členu opredeljena pravica do varstva pred revščino in socialno izključenostjo:

»Da bi zagotavljale učinkovito uresničevanje pravice do varstva pred revščino in socialno izključenostjo, se pogodbenice zavezujejo, da:

- s celovitim in usklajenim pristopom sprejmejo ukrepe, s katerimi spodbujajo učinkovit dostop predvsem do zaposlitve, nastanitve, usposabljanja, izobrazbe, kulture in socialne ter zdravstvene pomoči osebam in njihovim družinam, ki živijo ali so v nevarnosti, da bi živele socialno izključene ali v revščini;
- ponovno proučijo te ukrepe z namenom, da bi jih po potrebi prilagodile.«

Osrednja pozornost je namenjena naslednjim vprašanjem:

- ali se splošna raven revščine dviguje, pada ali ostaja na isti ravni;
- ali se revščina seli iz določenih demografskih skupin na druge;
- kako sistemi socialnih denarnih transferjev ščitijo ljudi pred revščino (Program boja proti revščini in socialni izključenosti, 2000, str. 11-13).

V zadnjih letih se države članice in Evropska komisija v boju proti revščini in socialni izključenosti vedno bolj povezujejo med seboj, saj je jasno, da bodo učinkovite in uspešne le na ta način. Razlog za povečano aktivnost na področju izkoreninjenja revščine je gotovo najprej v jasno zastavljenih ciljeh Lizbonske strategije in zasedanja v Nici leta 2000, kjer so bili določeni štirje temeljni cilji:

- pospešiti vključevanje na trg dela in izboljšati dostop do vseh virov, pravic, proizvodov in storitev;
- preprečiti tveganje revščine;
- pomoč najbolj ogroženim;
- spodbuditi k delovanju vse pomembne sisteme.

Vse države članice so zavezane novemu procesu političnega sodelovanja v boju proti revščini v EU. Razvile so svoje načrte za znižanje oziroma odpravo revščine (National Action Plans - NAPs), ki zagotavljajo kvalitetne informacije, na podlagi katerih se potem oblikuje proces izmenjave izkušenj med državami in s tem bolj učinkovite politike za odpravljanje revščine. Podatki, pridobljeni na ta način, potrjujejo, da boj z revščino ostaja pomembna naloga EU in njene socialne politike: zagotoviti, da bi mehanizem, ki razporeja možnosti in vire (trg dela, davčni sistem, sisteme, ki skrbijo za socialno varnost, izobraževanje, bivanje ipd.), postal ustrezno univerzalen za vse, ki živijo na meji revščine.

Kljub dejstvu, da obseg in intenzivnost problema med državami članicami zelo variira, lahko omenimo nekaj temeljnih izzivov za EU. Predvsem razvoj trga dela, ki bi spodbujal zaposlovanje, zagotavljanje primernih dohodkov delavcev, izboljšanje pomanjkljivosti izobraževalnih sistemov, spodbujanje družinske solidarnosti in varovanja pravic otrok itd. (Joint report on social inclusion, 2003, str. 10-15).

5.1. SOCIALNA POLITIKA

Cilj evropske socialne politike je zagotoviti primerno kakovost življenja prebivalcev. Z vidika EU je najboljši način za doseganje splošne blaginje posameznikov, da se jim zagotovi delo: evropska socialna politika je tako v osnovi zaposlovalna politika. Deluje predvsem preko nacionalnih akcijskih načrtov in Evropskega socialnega sklada²⁶. EU mora zagotavljati povezovanje in skupno delovanje gospodarskih, zaposlovalnih in socialnih politik, s čimer skuša okrepiti sodelovanje pri doseganju skupnih evropskih ciljev na ravni EU. Na socialne politike posameznih držav članic vpliva le posredno - na samo prerazdelitev dohodka znotraj držav nima vpliva. V preteklosti je evropska socialna politika uniji omogočila uspešno minimiziranje negativnih socialnih posledic strukturnih sprememb.

Pri pripravi ukrepov boja proti revščini in socialni izključenosti ni dovolj upoštevati le stopnje revščine za različne skupine prebivalstva, saj le-ta pomeni le materialno ogroženost (pomanjkanje dohodka), ampak tudi druge kazalce izključenosti za različna področja. Eno teh je sistem socialnega varstva, poleg zdravstva, zaposlovanja, izobraževanja in stanovanjske politike. Socialno varstvo je sestavljeno iz dveh podsistemov (Program boja proti revščini in socialni izključenosti, 2000, str. 76-79):

- sistem socialnega zavarovanja; je prispevni sistem, njegov cilj pa je nadomestilo dohodka, ko se pojavi določeno tveganje (brezposelnost, starost, bolezen ipd.). Prispevni sistemi izpuščajo brezposelne iz zavarovanja, zato je zelo pomembno, da država zagotavlja minimalni dohodek, ki je enoten (ni odvisen od regij ali občin) in univerzalen (za vse osebe, ki imajo premalo dohodka) ter je ustrezne višine (zagotavlja dostojno življenjsko raven).
- sistem socialnih pomoči in drugih socialnih prejemkov; zagotavlja dohodkovno varnost prebivalcem (ki jim tega drugi sistemi ne zagotavljajo) iz proračuna, katerega cilj je varstvo pred absolutno revščino. Pri določitvi višine socialnih pomoči je potrebno zelo preudarno določiti razmerje med minimalnim zagotovljenim dohodkom (socialno pomočjo) in minimalno plačo in sicer tako, da bo še vedno spodbujal vključevanje v delo.

Kako posamezne države pristopajo k oblikovanju socialnih politik, je odvisno od politične strukture in od tega, kako je odgovornost za boj proti revščini in socialni izključenosti razdeljena med centralne, regionalne in lokalne oblasti. Uspešnost prerazdelitvenih učinkov ugotovimo, če za posamezno državo primerjamo stopnje revščine pred in po dodelitvi socialnih transferjev. Iz tabele 2 in slike 5 vidimo, da je vloga socialnih transferjev pri uravnoteženju in prerazporeditvi dohodka med različnimi socialnimi skupinami zelo pomembna. Stopnje revščine v EU bi bile v primeru, da se socialna politika ne bi izvajala, veliko večje. Razlike med stopnjami revščine pred in po dodelitvi socialnih transferjev so največje za Dansko, Luksemburg, Nizozemsko in Švedsko, najmanjše pa za Grčijo, Italijo, Portugalsko in Španijo.

Države z najbolj razvitimi sistemi socialnega varstva (skandinavske države) in z visokim odstotkom BDP, ki je namenjen za socialne izdatke, so večinoma najbolj uspešne pri zadrževanju stopenj revščine pod povprečjem unije. Pravilno usmerjeno socialno varstvo je bistvenega pomena za zagotavljanje učinkovite in dobro usposobljene delovne sile ter lažje prilagajanje gospodarstva na spremembe (Žakelj, 2003, str. 33).

5.2. IZOBRAŽEVANJE IN PREKVALIFIKACIJE

Ena temeljnih strukturnih sprememb, ki so značilne za evropski trg dela v zadnjem obdobju in ki bodo gotovo imele močan vpliv vsaj naslednjih deset let, je rastoče povpraševanje po novih

²⁶ *Evropski socialni sklad je finančno orodje EU (oz. Evropske zaposlovalne strategije) za investiranje v ljudi v smislu ustvarjanja več in boljših delovnih mest. Je eden od štirih strukturnih skladov, katerih glavni namen je zmanjšati razlike med prebivalci in regijami EU.*

znanjih, izkušnjah, sposobnostih in izobrazbi delovne sile. To lahko vodi k novim delovnim priložnostim, vendar pa lahko pomeni oviro za tiste posameznike, ki se tem zahtevam ne morejo prilagoditi in so zato izpostavljeni večji negotovosti (Joint report on social inclusion, 2003, str. 21).

Politika zniževanja stopenj brezposelnosti in s tem revščine mora torej pospeševati in izboljševati splošno izobraževanje, poklicno usposabljanje in v skrajnih primerih prekvalifikacije, poudarjati razvoj koncepta vseživljenjskega učenja in prilagajanja, predvsem pa spodbujati pridobivanje znanj, ki jih od zaposlenih zahteva trg delovne sile. Pomembno je omogočiti pomoč ljudem, ki so najteže zaposljivi zaradi preslabih ali neustreznih znanj in sposobnosti. Investiranje v človeški kapital bo v prihodnosti ključno za ohranjanje solidarnosti in pravičnosti ter za izboljšanje gospodarskih rezultatov (Žakelj, 2003, str. 20 in 33). Lizbonska pogodba vlaganje v ljudi omenja kot ti. dejavnik proizvodnje: več ljudi bo pripravljenih in sposobnih kupiti in porabiti proizvode, ki jih ponuja trg. To pa pomeni prednost za skupnost kot celoto, saj pospešuje gospodarsko rast.

5.3. POMOČ PRI VKLJUČEVANJU V DRUŽBO

Vsi sistemi znotraj EU, ki se kakorkoli ukvarjajo s socialnimi zadevami, so si edini, da je zanje trenutno največji izziv zagotoviti mehanizem, ki bi bolj pravično in enakomerno razdeljeval vire in priložnosti ter se bolj obračal k ljudem, ki živijo v pogojih socialne izključenosti in revščine. Države EU v svojih nacionalnih načrtih razvijajo široko paleto politik, ki bi pospeševale vključevanje v družbo. Politike socialnega vključevanja tako obsegajo področja socialnega varstva, zaposlovanja, zdravega bivanja in izobraževanja. Na prvem mestu je pomoč pri iskanju zaposlitve, saj imeti delo predvsem omogoča normalno sodelovanje v družbi.

Evropska zaposlovalna strategija pomeni mejnik v delovanju EU na področju trga dela. Poudarja pomen aktivnega iskanja zaposlitve, saj je reden dohodek glavni dejavnik, ki preprečuje revščino in socialno izključenost. Posamezniki se morajo vključevati v programe, ki jim jih ponudi služba za zaposlovanje (programi izobraževanja, usposabljanja, javna dela). Temelji na štirih namenskih stebrih (Žakelj, 2003, str. 11), ki pomenijo skupne smernice zaposlovalnih politik za vse države članice:

- 1. steber: povečanje zaposljivosti prebivalstva;
- 2. steber: spodbujanje podjetništva;
- 3. steber: povečanje prilagodljivosti podjetij in posameznikov;
- 4. steber: zagotavljanje enakih možnosti za oba spola.

6. STANJE V SVETU

Ocene Svetovne banke kažejo, da se, gledano v svetovnem merilu, vendarle počasi kaže trend upadanja revščine. V obdobju 1991–2001 se je 400 milijonov ljudi rešilo životarjenja z manj kot enim dolarjem na dan. Vendar pa napredek najbolj revnih ni enakomeren v vseh regijah sveta. Največji je na Kitajskem, drugod lahko govorimo o minimalnih spremembah. Spremenila se je sestava svetovne revščine: število revnih je padlo v Aziji, naraslo pa povsod drugje - v Afriki se je skoraj podvojilo. V povprečju se je torej stanje revnih izboljšalo, toda bitka z revščino še zdaleč ni dobljena (Ravallion, 2004, str. 70).

Xavier Sala-i-Martin (2002) ugotavlja, da se je v obdobju 1970-1998 stopnja revščine, definirana kot en dolar na dan, znižala za 15 odstotnih točk (z 20% na 5%), medtem ko se je stopnja revščine, definirana kot dva dolarja na dan, znižala za 26 odstotnih točk (s 44% na 18%). Na splošno ugotavlja, da se je število revnih v tem obdobju znižalo za 300 do 500 milijonov. Sala-i-Martin napoveduje rast globalne dohodkovne neenakosti, če Afrika v bližnji prihodnosti ne bo začela gospodarsko rasti, saj se bodo Kitajska, Indija in ostale države začele od nje še bolj oddaljevati. Pomoči razvitih držav niso dovolj, saj le blažijo nevzdržno stanje. Oblikovanje ustreznih gospodarskih sistemov in gospodarska rast revnih držav sta torej edini možnosti za zmanjšanje revščine v svetovnem merilu, saj je največji del le-te posledica razlik med državami in le manjši posledica razlik znotraj posameznih držav.

7. SKLEP

Revščina v Evropi, predvsem v EU, je specifične narave. Ne moremo je primerjati s svetovno revščino, saj je EU visoko razvita, bogata in industrializirana. V Evropi tako skoraj ne bomo našli posameznikov, ki živijo z manj kot dolarjem na dan. Primernejši izraz kot revščina je socialna izključenost, saj poudarja relativni vidik in naravo tega pojava. Tradicionalno je bil pri merjenju revščine poudarek na nizkem dohodku, vendar pa ta koncept zanemarja večplastnost pojava, saj je nizek dohodek samo ena stran revščine, socialna izključenost pa upošteva še druge pomembne vidike kot so zaposlenost, izobrazba, pogoji bivanja, kakovost zadovoljevanja osnovnih potreb in predvsem sposobnost polnega vključevanja v družbo.

Evropska statistika kaže, da je revščina v EU kljub prerazdelitvenim učinkom socialne politike in spremenjenim ukrepom na trgu dela še vedno zelo resen problem in očitno je (in bo) boj proti njej velik izziv. 15% populacije, ki na začetku tretjega tisočletja živi na meji revščine, je zaskrbljujoča številka. Stopnje revščine za posamezne države članice so v letu 2001 zavzele vrednosti med 10 (Švedska) in 21 odstotki (Irska). Več kot polovica revnih posameznikov živi v pogojih trdovratne revščine, največ na Portugalskem in v Grčiji. Najbolj ogrožene skupine prebivalstva so brezposelni, družine z več otroki, samska gospodinjstva, posamezniki pod 24 in nad 65 let ter ženske. Potrebna bo veliko truda, če bodo države članice hotele zgraditi

družbene sisteme, ki nikogar ne bi izključevali. Politike zaposlovanja in sisteme socialnega varstva je potrebno narediti občutljivejše za potrebe posameznika in sposobne spopasti se ne samo s tradicionalno revščino, ampak tudi z novimi oblikami revščine v EU, ki so posledica močnih strukturnih sprememb (staranje prebivalstva, gospodinjstva z manjšim številom članov, migracije, nedavna širitev ipd.).

Glavni razlog za revščino in socialno izključenost v državah EU je brezposelnost, vendar pa je treba priznati, da niti status zaposlenosti ne pomeni absolutne zaščite pred revščino. Pomembna je zanesljivost zaposlitve in seveda višina plače, ki jo dobi delavec za svoje delo. Posebna skupina znotraj delovne sile so nizko plačani delavci, katerim bo treba nameniti veliko pozornost v smislu izobraževanja in usposabljanja. Evropska zaposlovalna strategija je precej izboljšala razmere na evropskem trgu dela, vendar pa še ni ponudila dovolj učinkovitih rešitev za vse probleme, ki pestijo trg dela (razlike v stopnjah zaposlenosti med regijami, širitev EU, neskladja med ponudbo in povpraševanjem na trgu dela ipd.). In kaj za revščino v EU pomeni njena nedavna širitev? Gledano v relativnem smislu nove članice sicer ne pomenijo višjih stopenj revščine, vsekakor pa prinašajo negotovost, predvsem za evropski trg dela, kjer najpogosteje najdemo razloge za revščino in socialno izključenost. Pričakujemo lahko spremembe socialne slike EU: več pozornosti bo treba namenjati regionalnim razlikam, drugačnim oblikam revščine in neenakosti in vključevanju v družbo.

Evropska unija si je zadala cilj postati najbolj razvito in konkurenčno gospodarstvo na svetu do leta 2010. Boj proti revščini in socialni izključenosti je med prioritetami tega ambicioznega načrta. V zadnjem času prihaja na dan dejstvo, da bo ta cilj težko doseči. Že večkrat omenjeno dejstvo, da je revščina relativni pojav, vodi v sklep, da je močno povezana s socialno neenakostjo. Ne gre toliko za sam odstotek prebivalstva pod mejo revščine, ampak bolj za socialno neenakost v smislu razpoložljivih virov in splošne delitve v neki družbi ter vključenost v sisteme sodobne družbe. Izziv za 21. stoletje tako ostaja najti ravnotežje med gospodarsko učinkovito in socialno pravično družbo, ki bo zagotavljala blaginjo kar največjemu delu prebivalstva.

LITERATURA

1. Avramov Dragana: Homelessness in the European Union. Bruselj : FEANTSA, 1995. 196 str.
2. Atkinson A. B.: Poverty in Europe. Oxford : Blackwell Publishers, 1998. 183 str.
3. Barr Nicholas: Economy Theory and the Welfare State. Volume 1: Theory. London : London School of Economics and Political Science, 2001. 706 str.
4. Bazen Stephen, Gregory Mary, Salverda Wiemer: Low-Wage Employment in Europe. Cheltenham : Edward Elgar Publishing, 1998. 200 str.
5. Blejec Marijan: Statistične metode za ekonomiste. Druga, predelana in razširjena izdaja. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1973. 868 str.
6. Dahrendorf Ralf: Dvakrat hura za porenjski model. Delo (Sobotna priloga), Ljubljana, 46(2004), 196, str. 7.
7. Dennis Ian, Guio Anne-Catherine: Monetary poverty in new Member States and Candidate Countries. Statistics in focus, Luxembourg, 12/2004. 11 str.
8. Dennis Ian, Guio Anne-Catherine: Poverty and social exclusion in the EU. Statistics in focus, Luxembourg, 16/2004. 11 str.
9. Fabjan Barbara: Sodobno pojmovanje revščine. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2001. 37 str.
10. Ferge Zsuzsa, Tausz Katalin, Darvas Agnes: Combating Poverty and Social Exclusion. Volume 1: A Case Study of Hungary. Budapest : International Labour Office, 2002. 154 str.
11. Gaffikin Frank, Morrissey Mike: The New Unemployed: Joblessness and Poverty in the Market Economy. London : Zed Books, 1992. 222 str.
12. Geddes Michael: Local Partnership: A successful strategy for social cohesion?. Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 1998. 181 str.
13. Halvorson-Quevedo Raundi, Schneider Hartmut: Waging the global war on poverty. Pariz : Development centre OECD, 2000. 235 str.
14. Jesuit David, Rainwater Lee, Smeeding Timothy: Regional Poverty within the Rich Countries*. Luxembourg : Luxembourg Income Study, 2002. 28 str.
15. Klasinc Janja et al.: Evropska unija. Ljubljana : Gospodarska zbornica Slovenije, 2002. 220 str.
16. Moussis Nicolas: Evropska unija. Ljubljana : Littera picta, 1999. 575 str.
17. Novak Mojca: Dober dan, revščina – dejstva, pristopi, politike. Ljubljana : Socialna zbornica Slovenije, 1994. 233 str.
18. Paternoster Anne: Minimum Wages - EU Member States, Candidate Countries and the US 2004. Statistics in focus, Luxembourg, 10/2004. 7 str.

19. Ras Michiel M.R., Pommer Evert, Wildeboer Schut Jean Marie: Income on the Move. Study series 2002. B.k., Social and Cultural Planning Office of the Netherlands, 2002. 27 str.
20. Ravallion Martin: Pessimistic on poverty?. The Economist, London, 10.04.2004, str. 70.
21. Room Graham: »New poverty« in the European Community. London : Palgrave, 2001. 135 str.
22. Sala-i-Martin Xavier: The disturbing »rise« of global income inequality. Cambridge : National bureau of economic research, 2002. 72 str.
23. Schlevogt Vanessa: Child poverty in Germany. Frankfurt/Main : Institut für Sozialarbeit und Sozialpädagogik, 2003. 17 str.
24. Senjur Marjan: Gospodarska rast in razvojna ekonomika. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1993. 537 str.
25. Stropnik Nada, Stanovnik Tine: Boj proti revščini in socialni izključenosti. 2. knjiga: Primer Slovenije. Budimpešta : Mednarodna organizacija dela, 2002. 109 str.
26. Ule Tjaša: Primerjava socialnih politik Evropske unije in Slovenije na področju revščine. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2000. 49 str..
27. Volk Linda: Revščina tare tudi zaposlene. Delo, Ljubljana, 46(2004), 185, str. 4.
28. Žakelj Luka: Evropska unija in politike na trgu dela. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2003. 45 str.

VIRI

1. At-persistent-risk-of-poverty rate: Females. Eurostat.
[URL:http://europa.eu.int/comm/eurostat/newcronos/queen/display.do?screen=detail&language=en&product=YES&root=YES_copy_539019591709/strind_copy_817397594099/socohe_copy_88803726593/sc032_copy_769712652740], 21.02.2004.
2. At-persistent-risk-of-poverty rate: Males. Eurostat.
[URL:http://europa.eu.int/comm/eurostat/newcronos/queen/display.do?screen=detail&language=en&product=YES&root=YES_copy_539019591709/strind_copy_817397594099/socohe_copy_88803726593/sc033_copy_485932705989], 21.02.2004.
3. At-persistent-risk-of-poverty rate: Total. Eurostat.
[URL:http://europa.eu.int/comm/eurostat/newcronos/queen/display.do?screen=detail&language=en&product=YES&root=YES_copy_539019591709/strind_copy_817397594099/socohe_copy_88803726593/sc031_copy_818785953851], 21.02.2004.
4. At-risk-of-poverty rate after social transfers: Females. Eurostat.
[URL:http://europa.eu.int/comm/eurostat/newcronos/queen/display.do?screen=detail&language=en&product=YES&root=YES_copy_539019591709/strind_copy_817397594099/socohe_copy_88803726593/sc024_copy_147618420855], 21.02.2004.
5. At-risk-of-poverty rate after social transfers: Males. Eurostat.

- [URL:<http://europa.eu.int/comm/eurostat/newcronos/queen/display.do?screen=detail&language=en&product=YES&root=YES/strind/socohe/sc026>], 21.02.2004.
6. At-risk-of-poverty rate before social transfers: Females. Eurostat.
[URL:http://europa.eu.int/comm/eurostat/newcronos/queen/display.do?screen=detail&language=en&product=YES&root=YES_copy_539019591709/strind_copy_817397594099/socohe_copy_88803726593/sc023_copy_60711114627], 21.02.2004.
 7. At-risk-of-poverty rate before social transfers: Males. Eurostat.
[URL:http://europa.eu.int/comm/eurostat/newcronos/queen/display.do?screen=detail&language=en&product=YES&root=YES_copy_539019591709/strind_copy_817397594099/socohe_copy_88803726593/sc025_copy_894059509518], 21.02.2004.
 8. EIROnline (European industrial relations observatory on-line). 20 str.
[URL: <http://www.eiro.eurofund.eu.int/print/2002/08/study/tn0208101s.html>], 06.04.2004.
 9. European social statistics: Income, poverty and social exclusion: 2nd report. Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2002. 174 str.
 10. Evropska unija na kratko: zloženka. Ljubljana : Informacijski center Delegacije evropske komisije v Sloveniji, 2003.
 11. Ginijevi koeficienti za države članice EU. Eurostat.
[URL: <http://europa.eu.int/newcronos/>], 16.04.2004.
 12. Human Development Report 2000. Oxford : Oxford University Press, 2000. 290 str.
 13. International comparisons of poverty. Bratislava : SUSR, Eurostat, INSEE, 2000. 405 str.
 14. Joint report on social inclusion – Employment & Social affairs. Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2002. 226 str.
 15. Poročilo o človekovem razvoju – Slovenija 1998. Ljubljana : Urad za makroekonomske analize in razvoj, 1998. 109 str.
 16. Poročilo o človekovem razvoju – Slovenija 2000-2001. Ljubljana : Urad za makroekonomske analize in razvoj, 2001. 135 str.
 17. Program boja proti revščini in socialni izključenosti. Ljubljana : Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2000. 150 str.
 18. Social Policy Agenda. Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2000. 29 str.
 19. Social protection in Europe 2001. Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2002. 60 str.
 20. The social situation in the European Union 2003. Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2003. 210 str.
 21. Total long-term unemployment rate. Eurostat.
[URL:http://europa.eu.int/comm/eurostat/newcronos/queen/display.do?screen=detail&language=en&product=YES&root=YES_copy_539019591709/strind_copy_817397594099/socohe_copy_88803726593/sc061_copy_740372842004], 21.02.2004.

PRILOGE

KAZALO PRILOG

PRILOGA 1: STOPNJE REVŠČINE PRED IN PO SOCIALNIH TRANSFERJIH V DRŽAVAH EU25: ŽENSKE (%).....	1
PRILOGA 2: STOPNJE REVŠČINE PRED IN PO SOCIALNIH TRANSFERJIH V DRŽAVAH EU25: MOŠKI (%).....	2
PRILOGA 3: STOPNJE REVŠČINE GLEDE NA TIP GOSPODINJSTVA V DRŽAVAH EU15 V LETU 2001 (%).....	3

Priloga 1: Stopnje revščine pred in po socialnih transferjih v državah EU25: ženske (%)

	1995		1996		1997		1998		1999		2000		2001		2002		2003	
	Pred	Po	Pred	Po	Pred	Po	Pred	Po	Pred	Po	Pred	Po	Pred	Po	Pred	Po	Pred	Po
EU15*	27	18	26	18	26	17	25	16	25	16	24	16	25	17	-	-	-	-
EU25*	-	-	-	-	-	-	-	-	25	16	-	-	25	16	-	-	-	-
Belgija	28	17	28	17	27	15	27	15	26	14	25	14	25	15	-	-	-	-
Danska	31	11	30	11	29	11	29	14	27	13	25	13	24	12	-	-	-	-
Nemčija	23	16	23	16	23	13	22	12	21	12	22	11	23	12	-	-	-	-
Grčija	24	22	23	21	23	22	23	22	23	21	23	20	24	22	-	-	-	-
Španija	27	19	26	18	27	21	25	18	23	19	23	19	25	20	-	-	-	-
Francija	27	16	27	16	26	16	25	15	25	16	25	16	24	16	-	-	-	-
Irska	35	20	35	21	34	20	34	20	32	20	33	21	32	23	-	-	-	-
Italija	24	21	24	21	23	20	22	19	21	18	21	19	23	20	-	-	-	-
Luksemburg	26	13	25	11	22	12	23	13	24	13	22	12	23	13	-	-	-	-
Nizozemska	24	12	24	12	24	11	22	10	22	11	21	10	21	11	-	-	-	-
Avstrija	27	15	27	16	26	14	27	15	26	14	25	14	25	14	-	-	-	-
Portugalska	29	24	28	22	29	23	28	22	28	22	28	22	24	20	-	-	-	-
Finska	-	-	24	9	24	9	23	11	22	12	21	13	20	14	-	-	-	-
Švedska	-	-	-	-	-	9	30	10	29	10	28	11	29	11	-	-	-	-
V. Britanija	35	22	32	20	33	19	33	21	32	21	32	21	32	19	-	-	-	-
Nove države*	-	-	-	-	-	-	-	-	25	13	-	-	26	13	-	-	-	-
Ciper	-	-	-	-	20	18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Češka	-	-	20	9	-	-	-	-	-	-	-	-	19	8	-	-	-	-
Estonija	-	-	26	21	24	19	27	21	24	17	26	19	26	19	26	19	-	-
Madžarska	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	19	10	21	10	-	-	-	-
Litva	-	-	23	19	22	16	22	17	22	18	-	-	24	17	-	-	-	-
Latvija	-	-	22	16	22	16	21	16	22	15	21	16	-	-	25	16	-	-
Malta	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	21	15	-	-	-	-	-	-
Poljska	-	-	-	-	-	-	-	-	28	14	29	15	30	15	-	-	-	-
Slovenija	-	-	-	-	-	-	-	-	19	12	18	12	-	-	-	-	-	-
Slovaška	-	-	26	16	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	24	12

(-) ni podatka (*) ocena Eurostat-a

Vir: Eurostat, At-risk-of-poverty rate before social transfers: Females, At-risk-of-poverty rate after social transfers: Females, 2004.

Priloga 2: Stopnje revščine pred in po socialnih transferjih v državah EU25: moški (%)

	1995		1996		1997		1998		1999		2000		2001		2002		2003	
	Pred	Po	Pred	Po	Pred	Po	Pred	Po	Pred	Po	Pred	Po	Pred	Po	Pred	Po	Pred	Po
EU15*	25	16	24	15	24	15	23	14	23	15	22	14	22	14	-	-	-	-
EU25*	-	-	-	-	-	-	-	-	23	15	-	-	23	14	-	-	-	-
Belgija	26	15	25	14	25	13	24	12	23	11	22	12	21	12	-	-	-	-
Danska	27	9	26	8	24	8	25	10	21	9	20	10	18	9	-	-	-	-
Nemčija	21	13	21	12	21	11	21	10	20	10	19	10	20	10	-	-	-	-
Grčija	22	21	22	21	22	21	21	20	22	20	22	19	21	19	-	-	-	-
Španija	27	19	26	18	27	20	25	18	23	18	21	17	22	17	-	-	-	-
Francija	26	15	25	14	25	14	24	14	24	15	24	15	23	15	-	-	-	-
Irska	32	17	32	18	31	18	30	18	28	17	29	19	29	20	-	-	-	-
Italija	22	19	22	19	22	19	20	17	20	18	20	18	21	19	-	-	-	-
Luksemburg	24	11	23	11	22	11	23	12	24	12	23	12	24	12	-	-	-	-
Nizozemska	24	11	23	11	22	10	21	10	21	10	21	11	21	12	-	-	-	-
Avstrija	22	12	22	12	22	11	22	11	21	10	20	9	19	9	-	-	-	-
Portugalska	26	21	26	20	26	20	26	19	27	19	26	19	25	20	-	-	-	-
Finska	-	-	23	8	23	8	21	8	19	9	18	9	17	9	-	-	-	-
Švedska	-	-	-	-	26	9	27	10	26	9	26	10	25	10	-	-	-	-
V. Britanija	29	19	27	16	27	16	26	17	27	18	26	16	26	15	-	-	-	-
Nove države*	-	-	-	-	-	-	-	-	24	13	-	-	25	13	-	-	-	-
Ciper	-	-	-	-	17	15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Češka	-	-	17	6	-	-	-	-	-	-	-	-	18	7	-	-	-	-
Estonija	-	-	23	18	22	17	24	18	25	17	25	17	25	17	-	17	-	-
Madžarska	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	18	9	20	10	-	-	-	-
Litva	-	-	21	16	19	14	20	16	21	17	-	-	24	17	-	-	-	-
Latvija	-	-	22	15	22	15	23	18	23	16	23	17	-	-	-	16	-	-
Malta	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	21	15	-	-	-	-	-	-
Poljska	-	-	-	-	-	-	-	-	29	15	31	16	31	16	-	-	-	-
Slovenija	-	-	-	-	-	-	-	-	17	11	17	10	-	-	-	-	-	-
Slovaška	-	-	20	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	17	3

(-) ni podatka (*) ocena Eurostat-a

Vir: Eurostat, At-risk-of-poverty rate before social transfers: Males, At-risk-of-poverty rate after social transfers: Males, 2004.

Priloga 3: Stopnje revščine glede na tip gospodinjstva v državah EU15 v letu 2001 (%)

	1	2	3	4	5	6	7	8
	Skupaj	1 član, skupaj	1 član, moški	1 član, ženska	1 član, pod 30 let	1 član, 30-64 let	1 član, 65+	2 odrasla brez nepresk. otrok, najmanj eden 65+
EU15	15	25	18	28	32	15	29	16
Belgija	13	21	12	26	21*	13	27	26
Danska	10	24	22	26	-	-	28	20
Nemčija	11	19	16	20	42	13	19	7
Grčija	20	32	16	39	37*	15	38	36
Španija	19	31	18	38	27	18	43	24
Francija	15	22	17	25	31	11	27	16
Irski	21	57	47	66	21*	37	79	37
Italija	19	24	17	27	19*	16	29	14
Luksemburg	12	9	5	12	11	10	7	8
Nizozemska	11	12	15	9	49	6	3	5
Avstrija	12	23	9	30	17	12	35	18
Portugalska	20	39	28	43	1*	28	46	32
Finska	11	35	28	40	52	20	45	8
Švedska	9	21	17	24	-	-	27	6
V. Britanija	17	29	21	33	37	18	35	17

	9	10	11	12	13	14	15
	2 odrasla brez nepresk. otrok, oba pod 65 let	Ostala gospodinjstva brez nepresk. otrok	Samohranilec z najmanj enim nepresk. otrokom	2 odrasla, 1 nepresk. otrok	2 odrasla, 2 nepresk. otroka	2 odrasla, 3 ali več nepresk. otrok	Ostala gospodinjstva z nepresk. otroki
EU15	10	9	35	10	13	27	16
Belgija	8	8	25	7	11	7	15
Danska	4	-	12	3	3	13	3
Nemčija	8	5	36	9	7	21	11
Grčija	17	18	37	8	14	26	23
Španija	14	8	42	18	23	34	18
Francija	11	12	35	10	12	24	14
Irski	14	8	42*	17	17	37	10
Italija	12	15	23	13	21	37	24
Luksemburg	6	5	35*	13	15	23	26
Nizozemska	4	9	45	10	9	17	18
Avstrija	10	7	23	7	7	23	9
Portugalska	13	10	39	9	15	49	23
Finska	5	10	11	5	5	5	7
Švedska	4	-	13	5	4	8	6
V. Britanija	9	5	50	8	12	30	13

Vir: Dennis, Guio, 16/2004, str. 10.